

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

YEREL LİDERLİĞE FARKLI BİR BAKIŞ: ŞEHİR AĞABEYİ OLGUSU*

A DIFFERENT LOOK AT LOCAL LEADERSHIP: CITY BROTHER CASE

Öğr. Gör. Ali İhsan TEMURÇİN¹

Doç. Dr. Ahmet YILDIRIM²

ÖZ

Kentsel problemlerin çözümünde, kent yönetimini oluşturan paydaşların dayanışma, eşgüdüm ve iş birliği içerisinde hareket etmesi oldukça önem arz etmektedir. Olması beklenen ‘Senfonik İş Birliği’nin aksine şehir yönetiminde rol oynayan bu guruplar ve aktörlerin arasında çıkar ve önceliklerinden kaynaklanan çatışmalar ve hizipler olağan bir durum olarak süregelmiştir. Çalışmada, şehir yönetiminde rol alan guruplar ve aktörler arasında çatışmaları uzlaştıran, şehirlerin tümünü ve geleceğini ilgilendiren alanlarda da sorumluluk alıp yerel kalkınmayı sağlamak amacıyla ortaklık bağlantıları kurabilen aktörler var mıdır ve hangi özelliklere sahiptir? sorusunun cevabı aranmış ve bu aktörler akademik olarak ‘Şehir Ağabeyi’ olarak kavramsallaştırılmıştır. Isparta ili özelinde Şevket Demirel; kent yönetiminin neredeyse tüm unsurlarında görev almış, ekonomik nüfuz yetisiyle şehrin ekonomik güçlerini örgütleyip harekete geçirebilmiş, siyasi nüfuz etkisiyle kurum ve aktörler arasında arabuluculuk yaparak vizyon birlikteliği sağlamış, Isparta ilinin kalkınmasında önemli bir aktör olarak ‘Şehir Ağabeyi’ rolünü hayata geçirmiştir. Nitel araştırma yöntemlerinden olan ‘Hayat Tarihi’ yöntemi ve ‘Derinlemesine Mülakat Tekniği’ uygulanarak yapılan çalışmada, Kent yönetimi ve liderlik literatürlerine yeni bir kavram kazandırmak ve Isparta ili özelinde yaşanmış bir örneğini göstererek yeni nesillere ilham verecek bir çerçeve sunmak amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kent Yönetimi, Kentsel Arabulucu, Şehir Ağabeyi.

JEL Sınıflandırma Kodları: O47, O53, E13, R11.

ABSTRACT

Effective urban governance requires a high degree of cooperation, coordination, and mutual engagement among the diverse stakeholders that shape the urban arena. However, rather than the idealized notion of “symphonic collaboration,” urban governance processes in many contexts are characterized by persistent conflicts, factional divisions, and competing interests. The study explores whether there exist actors capable of mitigating such conflicts, bridging fragmented stakeholder groups, and constructing partnership networks that facilitate local development. These actors are conceptualized analytically as the “Urban Elder-Brother”-a culturally grounded yet theoretically transferable leadership figure in urban governance. Within the context of Isparta, the case of Şevket Demirel illustrates this role in practice. Demirel exerted influence across nearly all dimensions of urban governance, mobilizing economic resources through his entrepreneurial capacity, mediating among political and institutional actors, and fostering strategic coherence and shared vision for the city’s development. His multi-dimensional influence reflects the archetypal features of the Urban Elder-Brother as an informal yet pivotal mediator in the governance ecosystem. Methodologically, the study employs the Life History Method and In-depth Interview Technique, enabling an interpretive reconstruction of the actor’s socio-political trajectory and his embeddedness in local governance networks. Through this qualitative design, the study aims to enrich the urban governance and leadership literature by introducing a novel conceptual category and presenting an empirically grounded illustration that may serve as a model for future research and practice.

Keywords: City Management, Urban Mediator, City Elder Brother.

JEL Classification Codes: O47, O53, E13, R11.

* Bu çalışma Ahmet YILDIRIM danışmanlığında Ali İhsan TEMURÇİN tarafından hazırlanan ve 03.06.20022 tarihinde savunulan “Girişimci Liderlik: Şevket Demirel Modeli” başlıklı yüksek lisans tezinden yararlanarak hazırlanmıştır. Çalışma için Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Etik Kurulundan 188/3 sayılı ve 26.03.2024 tarihli etik kurul onayı alınmıştır.

¹ Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yönetim ve Organizasyon Anabilim Dalı, Doktora Öğrencisi Türkiye, alitemurcin@isparta.edu.tr

² Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İnsan Kaynakları Yönetimi Bölümü, Türkiye, ahmet.yildirim@sdu.edu.tr

GENİŞLETİLMİŞ ÖZET

Amaç ve Kapsam:

Şehirler; ekonomik, sosyal ve kültürel bileşenleriyle dinamik bir çerçevede yaşamın sürdürüldüğü, çok sayıda karmaşık teknolojik, yönetsel, ekonomik ve toplumsal sorunu barındıran yapılardır. Kamusal sorunların karmaşıklığı, bilinen hiyerarşik örgütlenmelerin dışında kurumlar arası iş birliklerini yansıtan oluşumları gündeme getirmektedir. Bu bağlamda formel ve informal örgütler arasında farklı iş birlikleri ortaya çıkmakta ve çeşitli şekillerde kavramsallaştırılmaktadır. Kamu, yerel yönetimler ve şehrin paydaşları dâhil olmak üzere birçok aktörün iş birliğine dayanan bir yönetim anlayışı ile bu aktörler arasındaki çatışma durumlarında uzlaştırıcı bir aktöre ihtiyaç duyulmaktadır. Bu sorunsal araştırmanın çıkış noktasını oluşturmaktadır. Kent yönetiminde rol alan grup ve aktörler arasında çatışmaları uzlaştırabilecek, şehirlerin bütünü ve geleceğini ilgilendiren alanlarda sorumluluk alabilecek, yerel kalkınmayı sağlamak amacıyla ortaklık bağlantıları kurabilecek aktörler var mıdır ve hangi özelliklere sahiptirler? Bu aktörler akademik olarak nasıl kavramsallaştırılmalıdır? Türk toplumsal tarihinde somut bir aktör bu rolü üstlenmiş midir? Çalışmada öncelikle kent yönetiminde yer alan formel ve informal aktörler ele alınacak, araştırmanın ana konusu olan ve “Kentsel Arabulucu” rolünü yerine getiren “Şehir Ağabeyi” kavramı açıklanacak, sahip olması gereken nitelikler ortaya konulacak ve bu kavram, Isparta ilinde pratiğe geçirilmiş örnek olarak Şevket Demirel üzerinden somutlaştırılacaktır. Bu yönüyle çalışma, yalnızca betimleyici bir analiz sunmakla kalmayıp, aynı zamanda yerel liderlik ve informal güç ilişkilerini birlikte ele alan bütüncül bir kavramsal çerçeve geliştirmeyi amaçlamakta ve kent yönetiminde görünmeyen ancak belirleyici olan aktörleri analiz ederek literatürdeki önemli bir boşluğu doldurmayı hedeflemektedir.

Yöntem:

Çalışmada nitel araştırma tekniklerinden “Hayat Tarihi Yöntemi” ve bu yöntemin araçlarından biri olan “Derinlemesine Mülakat Tekniği” kullanılmıştır. Hayat tarihi yöntemi, araştırma konusu olan kişinin yaşam sürecini bütüncül biçimde resmetmeye çalışan ve kariyer gelişimindeki en kritik aşamaların tam olarak anlaşılmasını mümkün kılan bir yöntemdir. Hayat tarihi yönteminde kullanılan iki tür doküman bulunmaktadır; bunlar otobiyografiler, günlükler, kitaplar, makaleler, çeşitli kaynaklarda yer alan anı ve anekdotlar, konferans notları ve söyleşi kayıtları gibi yazılı materyaller ile derinlemesine mülakatlar yoluyla toplanan bilgilerdir. Bu çalışmada Şevket Demirel’in yayımlanmış kitapları, makaleleri, hakkında çıkmış gazete haberleri ve yerel basın arşivleri incelenmiş ve analiz edilmiştir. Çalışmanın temel amacı, uluslararası literatürde “interlokütör” olarak adlandırılan ve Türkçeye “kentsel arabulucu” olarak çevrilebilecek olguyu “Şehir Ağabeyi” kavramı ile Türk literatürüne kazandırmaktır. Bu çerçevede çalışma, kent yönetimi ve liderlik literatürüne yeni bir kavram kazandırmayı ve Isparta ili özelinde somut bir örnek sunmayı amaçlamakta, ayrıca tekil bir aktör üzerinden hareketle daha geniş kuramsal çıkarımlar yapmayı hedefleyerek yerel düzeyde informal liderliğin nasıl işlediğini ortaya koymaktadır.

Bulgular:

Şevket Demirel, kent yönetiminin neredeyse tüm unsurlarında görev almış, çok az kişiye nasip olacak ölçüde geniş bir etki alanına sahip bir şahsiyet olarak tarihe geçmiştir. Göller yöresinin öncü sanayici girişimcilerinden biri olan Demirel, yalnızca sanayici-iş insanı kimliğiyle yetinmemiş; kent yönetiminin karar alma mekanizmalarının büyük bölümünde aktif rol üstlenmiştir. Isparta’nın ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasal potansiyelini harekete geçirmek ve geleceğin “Büyük Türkiye” si içerisinde Isparta’yı çok yönlü gelişmiş bir şehir haline dönüştürmek amacıyla; liderlik vasıfları, entelektüel birikimi ve karizmatik kişiliğini, ağabeyi Süleyman Demirel’in siyasal nüfuzunun da katkısıyla, şehrin tüm karar verici ve uygulayıcı aktörlerini bir araya getirmiş ve bir vizyon birlikteliği sağlamıştır. Elde edilen bulgular, liderliğin yalnızca formel pozisyonlarla sınırlı olmadığını; informal ilişkiler, güven ağları ve kişisel etki kapasitesi üzerinden şekillendiğini açık biçimde ortaya koymaktadır.

Sonuç ve Tartışma:

Şevket Demirel; Demokrat Parti ve Adalet Partisi İl Başkanlığı görevlerini üstlenerek uzun yıllar siyasi liderlik yapmış, Belediye Meclis Üyesi ve İmar Komisyonu Başkanlığı’nı ifa ederek yerel yönetici olarak görev almış, Isparta Ticaret ve Sanayi Odası Başkanlığı yaparak, meslek örgütü liderliği üstlenmiş, Isparta Yüksek Öğrenim Vakfı, Demirel Vakfı, Ispartaspor vb. sivil toplum kuruluşları kurmuş ve birçok platforma öncülük etmiş, kanaat önderliği yapmış ve “Şevket Ağa” lakabıyla, şehir ağalığı rolünü üstlenmiştir. Demirel; ikna, iletişim ve müzakere yetenekleri, siyasi ve ekonomik nüfuz gücü, entelektüel birikimi ve kendisine misyon edindiği Isparta sevgisiyle birleşen karizmatik liderlik yeteneklerini, Başbakanlık ve Cumhurbaşkanlığı yapmış olan ağabeyi Süleyman Demirel’in etkisiyle daha da güçlendirerek, Isparta ve yöresinin tüm karar verici ve uygulayıcı aktörlerini bir araya getirmiştir. Bu sayede kent koalisyonunu gerçekleştirmiş, bir “Vizyon Birlikteliği” oluşturmuş ve bir “Akıl ve İşbirliği Ruhı” sağlamıştır. 1960’lı yıllardan 2016’daki vefatına kadar Isparta ve Göller Yöresi’nin “Şehir Ağabeyi” (interlokütör) rolünü üstlenmiştir. Bu yönüyle çalışma, yalnızca yerel bir örnek sunmakla kalmayıp, kent yönetiminde informal liderlik ve arabuluculuk mekanizmalarının nasıl işlediğine ilişkin daha geniş bir kuramsal tartışmaya katkı sunmakta ve benzer aktör tiplerinin farklı şehirlerde incelenmesine yönelik karşılaştırmalı araştırmalar için önemli bir referans noktası oluşturmaktadır.

EXTENDED SUMMARY

Purpose and Scope:

Cities are dynamic structures in which economic, social, and cultural components interact, and where life is sustained within a complex framework characterized by numerous technological, administrative, economic, and societal challenges. The increasing complexity of public issues has brought to the forefront collaborative formations that extend beyond conventional hierarchical organizations and reflect inter-institutional cooperation. In this context, various forms of collaboration emerge between formal and informal organizations and are conceptualized in different ways. A governance approach based on the cooperation of multiple actors, including public institutions, local governments, and urban stakeholders, necessitates the presence of a mediating actor capable of reconciling conflicts among these actors. This problem constitutes the starting point of the study. Are there actors who can mediate conflicts among the groups and stakeholders involved in urban governance, assume responsibility for issues concerning the future and integrity of cities, and establish partnerships to ensure local development? What are their defining characteristics, and how should they be conceptualized academically? Has such an actor existed in Turkish social history? Accordingly, the study first examines formal and informal actors in urban governance, then conceptualizes the notion of the “Big Brother of the City” (Şehir Ağabeyi) as an actor fulfilling the role of an “urban mediator” (interlocutor), identifies its essential characteristics, and concretizes this concept through the case of Şevket Demirel in the province of Isparta. In doing so, the study goes beyond a purely descriptive account and aims to develop a holistic conceptual framework that integrates informal leadership, social capital, and local governance, thereby addressing a significant gap in the literature by revealing the role of influential yet often invisible actors in urban management processes.

Design/methodology/approach:

The study employs qualitative research techniques, specifically the life history method and in-depth interview technique as one of its primary tools. The life history method aims to reconstruct the life trajectory of the subject in a holistic manner and enables a comprehensive understanding of critical turning points in career development. Two types of data sources are utilized within this method: written materials such as autobiographies, diaries, books, articles, anecdotes, conference notes, and interview records, as well as data obtained through in-depth interviews. In the study, published books and articles by Şevket Demirel, newspaper reports about him, and local archival sources are systematically examined and analyzed using qualitative analysis techniques. The main objective of the research is to introduce into the Turkish literature the concept of the “urban mediator,” referred to in international literature as the “interlocutor,” through the notion of the “Big Brother of the City.” In this respect, the study not only proposes a new conceptual category within the literature on urban governance and leadership but also seeks to generate broader theoretical implications by analyzing a single actor, thereby contributing to an improved understanding of how informal leadership operates at the local level.

Findings:

The findings indicate that Şevket Demirel assumed active roles in nearly all components of urban governance and possessed an exceptionally wide sphere of influence that few individuals could attain. As one of the pioneering industrial entrepreneurs of the Lakes Region, Demirel was not limited to his identity as an industrialist and businessman; rather, he actively participated in the majority of decision-making mechanisms within urban governance. With the aim of mobilizing the economic, social, cultural, and political potential of Isparta and transforming it into a multi-dimensionally developed city within the vision of a “Greater Turkey,” Demirel, through his leadership qualities, intellectual capacity, and charismatic personality—further reinforced by the political influence of his brother Süleyman Demirel—brought together all key decision-making and implementing actors of the city and established a shared vision. The findings clearly demonstrate that leadership is not confined to formal positions; rather, it is constructed through informal relationships, trust networks, and personal influence capacities.

Conclusion and Discussion:

The study reveals that Şevket Demirel was not merely an economic or political actor but a distinctive leader who assumed a mediating, integrative, and directive role within urban governance. Throughout his career, Demirel undertook multiple roles, including political leadership (as Provincial Chairman of the Democrat Party and Justice Party), local governance (Municipal Council Member and Head of the Zoning Commission), leadership in professional organizations (President of the Isparta Chamber of Commerce and Industry), civil society entrepreneurship (founding various foundations and supporting social initiatives), and opinion leadership (honorary doctorate), while also embodying the role of a “city elder.” Through his persuasive communication, negotiation skills, political and economic influence, intellectual capacity, and deep commitment to the province of Isparta—further strengthened by the national-level political authority of his brother—Demirel succeeded in bringing together all major actors of the region. In doing so, he established an urban coalition, created a shared vision, and fostered a collective spirit of reasoning and cooperation. From the 1960s until his death in 2016, he functioned as the “Big Brother of the City” (interlocutor) for Isparta and the surrounding region. Therefore, the study not only presents a local empirical case but also contributes to a broader theoretical discussion on informal leadership and mediation mechanisms in urban governance, offering a valuable reference point for future comparative studies on similar actor types across different contexts.

1. GİRİŞ

Ekonomik, sosyal ve kültürel bileşenleriyle dinamik bir yapı içinde yaşamın sürdürüldüğü şehirler; beraberinde teknik, yönetsel, ekonomik ve toplumsal birçok karmaşık sorunu beraberinde barındırmaktadır. Kamusal açıdan karşılaşılan sorunların karmaşıklığı, bilinen hiyerarşik örgütlenmelerin dışında, kurumlar arasında iş birliklerini yansıtan oluşumları gündeme getirmektedir. Bu durum merkezi yönetim, yerel yönetimler ve şehrin paydaşlarından oluşan birçok aktörün birlikte çalışmasına ve bu aktörler arasındaki itilaflarda da uzlaştırıcı bir aktöre dayanan bir yönetim anlayışını gerektirmektedir (Güven, 2017, s. 1048). Bu bağlamda biçimsel ve biçimsel olmayan örgütler arasında farklı iş birlikleri ortaya çıkmakta ve farklı şekillerde kavramsallaştırıldığı görülmektedir.

Kentsel alanda karşılaşılan sorunlar, kent koalisyonlarının (ağ yönetimi) uygulanması için bir alan oluşturmakta ve ortak sorunların çözümü noktasında zorunlu kılmaktadır. Toplu yaşam alanı olan şehirlerde ekonomik, siyasal ve kültürel alanlarda farklı topluluklar ve bu toplulukların liderlerinin bulunması doğal bir olgudur. Şehir yönetiminde rol oynayan bu guruplar ve aktörlerin arasında çıkar ve önceliklerinden kaynaklanan çatışmalar ve hizipler olağan bir durum olarak insanlık tarihi boyunca süregelmiştir (Memiş, 2022, s. 258). Bu durum, şehir yönetiminde önceliklerin belirlenmesi, kaynakların tahsisi ve ortak politikaların oluşturulmasını zorlaştırmaktadır.

İşte bu sorunsal araştırmanın çıkış noktasıdır. Çalışmada şehir yönetiminde rol alan guruplar ve aktörler arasında çatışmaları uzlaştıran, şehirlerin tümünü ve geleceğini ilgilendiren alanlarda da sorumluluk alıp, yerel kalkınmayı sağlamak amacıyla ortaklık bağlantıları kurabilen aktörler var mıdır ve hangi özelliklere sahiptir? Bu aktörler akademik olarak nasıl kavramsallaştırılmalıdır? Türk toplumsal tarihinde somut bir aktör bu rolü ifa etmiş midir? sorularının cevabı aranacaktır.

Çalışmada öncelikle kent yönetiminde yer alan resmi ve gayri resmi aktörlere değinilecek ve araştırmanın ana konusu olan ‘Kentsel Arabulucu’ rolünü yerine getiren ‘Şehir Ağabeyi’ kavramı açıklanarak sahip olması gereken yetenekler belirtilecek ve Şehir Ağabeyi kavramını Isparta ili özelinde pratiğe geçirmiş olan Şevket Demirel örneği üzerinden somutlaştırılmaya çalışılacaktır.

Çalışmanın birincil amacı uluslararası alanyazında ‘interlokütör’ (Plamper, 1997, s. 29-30’dan aktaran Çukurçayır, 2011, s. 23) olarak kısmen belirtilen kentsel arabulucu olarak Türkçeleştirebileceğimiz olguyu ‘Şehir Ağabeyi’ olarak kavramsallaştırarak Türk alan yazınına kazandırmaktır. Çalışmamız boyunca yaptığımız literatür taramasında kent yönetimi, (Yalçın, 2010, Güven 2017), ağ yönetimi (Memiş, 2022), kent koalisyonları (Arslanoğlu, 2000) ve Şehir Abisinde bulunması gereken özelliklerde olan girişimci liderlik, (Solmaztürk, 2019; Fidan, 2019; Fernald, 2005; Greenberg, 2011; Esmer ve Dayı, 2017), siyasi nüfuz etkisi, (Jiang, 2014, Komşuoğlu, 2003, Özgül, 2015), kanaat önderliği, (Ulaş, 2021, Ulutaş, 2016), şehir ağalığı (Güngörer, 2021) ve entelektüel liderlik, (Yılmaz, 2014, Güney, 2001, Koçel, 2005, Zel, 2006) kavramları hakkında yerli ve yabancı alan yazında birçok çalışmanın yapıldığı görülmüştür. Akademik literatürde yeni çalışma konusu olan, kentsel arabulucuk ve şehir ağabeyliği kavramını araştırıp somut aktörlere referans gösteren. (Keyman ve Lorasdağı, 2010; Sweeting, 2002) çok sınırlı sayıda çalışmaya rastlanmıştır.

Bu çalışma, nitel araştırma yöntemlerinden “Hayat Tarihi Yöntemi” ve bu yöntemin araçlarından biri olan “Derinlemesine Mülakat Tekniği” kullanılarak yürütülmüştür. “Hayat tarihi yöntemi”, bireylerin yaşantılarını kendi anlam çerçeveleri içinde bütüncül olarak ortaya koymayı amaçlayan nitel bir tekniktir (Atkinson, 1998, s. 1–3; Bertaux, 1981, s. 3–9). Araştırma kapsamında, Şevket Demirel’e ait yazılı eserler, röportajlar, yerel basın arşivleri ve anı kitapları incelenerek, yaşam öyküsü anlaşılmaya çalışılmıştır. Çalışmada kullanıldığımız bir diğer yöntem olan derinlemesine mülakat tekniği; katılımcıların deneyimlerine, yorumlarına ve anlam dünyalarına ulaşmak için en etkili nitel veri toplama araçlarından biridir (Kvale ve Brinkmann, 2009, s. 1–10; Yıldırım ve Şimşek, 2024, s. 121–143). Bu metotla Şevket Demirel ile doğrudan ya da dolaylı ilişki kurmuş kişilerle mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Yapılan derinlemesine mülakatlarla, görüşmecilerin “Şehir Ağabeyi” olgusuna ilişkin deneyimlerinden faydalanmak amaçlanmıştır.

2. KENT YÖNETİMİ

Kent yönetimi yönetim biliminin önemli alanlarından bir tanesini oluşturmaktadır. Geleneksel açıdan yönetim denildiğinde, belirlenen bir amaca erişmek için başta insanlar olmak üzere mali kaynakları, araç-ekipmanları hammadde, yardımcı kaynakları ve zamanı birlikte eşgüdüm içinde, verimli ve etkin biçimde kullanıldığı kararlar alma ve uygulama süreci olarak tanımlanmaktadır (Eren, 2001, s. 3).

Kentlerin yönetimi ise kentte yaşayanların kentsel ihtiyaçlarını gidermek için kentin mali, beşerî, fiziki kaynaklarını etkin şekilde kullanabilmek için gereken kararların alınması, uygulanması ve sonuçlarının denetlenmesi olarak ifade edilebilir. Kent yönetiminin temel ilgi alanını kentsel sorunlarla mücadele oluşturmaktadır. Kent yönetimi denildiğinde her ne kadar kentin karşı karşıya kaldığı kentsel sorunlar öncelikle akıllara gelse de kent yönetimi denildiğinde kent ekonomisinden, kent sağlığına, kentsel sorunlardan kent güvenliğine kadar geniş yelpazede sorumluluk alanları olan yapılar ifade edilmektedir (Yalçın, 2010, s. 226).

2.1. Kentsel Yönetim Kurumları

Kentsel yönetim unsurları olarak kent yönetiminden sorumlu olan kurum kuruluş ve aktörler ifade edilmektedir (Güven, 2017, s. 1057). Kent yönetiminde asli sorumlu kurumlar, merkezi yönetim kuruluşları ve mahalli idarelerdir.

2.1.1. Merkezi Yönetim Kurum ve Kuruluşları

Merkezi idari kuruluşları devletlerin hükümlerlik hakkı olarak olmazsa olmaz yönetim yapılarıdır. Devletlerin başkent ve taşra uzantılarında teşkilatlanarak ülke genelini ilgilendiren politik kararların alınıp, gelirlerin tek merkezde toplanıp giderlerin de bir merkezden yapıldığı, kontrolünün de aynı merkez eliyle yapıldığı idare tarzı olarak tanımlanmaktadır (Tortop vd., 2012, s. 68). Merkezi yönetiminin başlıca özelliği, katı bir hiyerarşik yapıya sahip olmasıdır. Merkezi idarenin ülke genelini ya da birden çok şehri ilgilendiren makro sorunların çözümünde etkinliği önem arz etmektedir. Özellikle büyükşehirlerin ulaşım, kültür, altyapı, kent planlaması gibi faaliyetlerinin bazılarının merkezi yönetimin plan ve katılımıyla gerçekleşmesi kent yönetimine olan etkilerine örnek olarak verilebilir (Öztekin, 2012, s. 53). Valiler, merkezi idarenin temsilcisi sıfatıyla kent yönetiminin başat aktörleridir.

2.1.2. Mahalli İdareler

Mahalli idare kuruluşları kamu hizmetlerini merkezi idareden başka bir tüzel kişiliğe sahip teşkilatlar tarafından sağlayan örgütler olarak tanımlanabilir (Tortop, vd. 2012, s. 71). Mahalli idareler, aynı coğrafyada yaşayan halkın gereksinimlerini sağlamak amacı ile mahalli topluluğa kamu hizmeti veren ve yerel vatandaşların karar organlarını kendi belirlediği organlarca yönetilen tüzel kişiliklerdir (Ulusoy ve Akdemir, 2002, s. 18). Bu ifade de belirtildiği gibi mahalli idareler, belirli bir coğrafi alanda ikamet eden yerel halkın ortak gereksinimlerini karşılamak üzere kurulan karar organları yerel toplulukça seçilen, görev ve yetkileri yasalarla belirlenen, kendilerine has gelirleri, bütçesi ve kendine özgü örgüt yapısı olan örgütler olarak tanımlanabilir (Varcan ve Falay, 2013, s. 8-12). Mahalli idare örgütleri içerisinde belediyeler diğer mahalli idare teşkilatlarının (Özel İdareler ve Muhtarlıklar) yanında daha etkili motor fonksiyonunu üstlenmektedirler. Mahalli idarelerden bahsedildiğinde halkın belleğine belediyelerin gelmesinin arkasında bu sebep bulunmaktadır (Güven, 2017, s. 51). Kentsel hizmetlerin karşılanmasında, belediyelerin merkezi yönetimin teşkilatlarından çok öne çıkmasının ana nedeni; belediye tüzel kişiliğini, şehir halkının kendine yakın idare organını olarak görmesidir. Belediye yönetiminin şehirle olan özdeşleşmesi, şehirlerin ekonomik, sosyal, kültürel, mekânsal yapı gibi birçok probleminin çözümünde birincil derecede sorumlu olmasından kaynaklanmaktadır.

2.1.3. Kent Yönetiminin İkincil Kaynakları

Kent yönetimi olgusunda resmi sorumlulukları olmasa da dolaylı olarak etkileri olan örgüt ve kurumlar: Sivil Toplum Kuruluşları, Kent Konseyleri, Üniversiteler, Kalkınma Ajanslarıdır. Bu kurumların kent idaresinde üstlendikleri rolle, doğrudan yönetim sürecine etki etmek yerine kamuoyunu harekete geçirip dolaylı bir güç oluşturmaktan kaynaklanmaktadır. Bu kuruluşlara ilaveten informal olarak şehirde yaşayan kanaat önderleri, şehir ağaları ve Şehir Ağabeyleri gibi aktörlerde kent yönetimin paydaşları olarak kabul edilmektedir.

2.1.2.1. Sivil Toplum Kuruluşları

Merkezi idari teşkilatlanmanın haricinde örgütlenen, bazı siyasal, kültürel, ekonomik ve sosyal faaliyetleri yürütme hedefini güden gönüllü örgütler sivil toplum kuruluşlarıdır. Sivil toplum kuruluşları, siyasal erkten bağımsız kaygı ve amaçları dert edinen kişilerin birlikte yapılandıkları örgütlerdir (Özer, 2008, s. 96). Sivil toplum kuruluşlarının gönüllülük esasına dayanan yapıları onların bireyle devlet arasında yönetimi dolaylı yoldan etkileyen bir aracı rol üstlenmelerine sebep olmaktadır (Oktay ve Pekçüçüşen, 2009, s. 184). Sivil toplum kuruluşları, belirli meselelerde vatandaşlarda bilinç oluşturarak yönetimde doğrudan etkisi bulunmayan kamuoyunu örgütleyerek yönetime etki etmeyi hedefleyen oluşumlardır. Modern toplumlarda sivil toplum kuruluşları, iktidarlara belirleyecek etmenlerden biri olarak görülmektedir (Talas, 2011, s. 388). Sivil toplum

kuruluşlarıyla yerel Kent yönetiminde ise, STK'ler yönetimde söz sahibi olan kurum ve kuruluşlarla kurdukları iletişim ve etkileşim sayesinde etkin bir kent yönetimi için göz ardı edilemeyen örgütlerdir. Kentsel sorunların kompleks bir hale gelmesi, merkezi idare teşkilatları ve belediyelerin sivil platformlarla iş birliği yapmalarını ve onların yönetime katılımlarını zorunlu kılmaktadır (Bulut, 2000, s. 33). Sivil toplum kuruluşlarının idari mekanizmaların üzerindeki işlevi; idareyi denetleme, sorgulama ve destekleme unsurlarını içermektedir. STK'ler gerçekleştirdikleri toplantı, panel, projeler, araştırma ve raporlar vasıtasıyla kamuoyu oluşturarak, kent yönetiminin aktörleri üzerinde baskı gurubu oluşturabilmektedirler (Emini, 2013,s. 53).

2.1.2.2. Ticaret Sanayi Odaları

Dünyada dış ticari ilişkilerin yaygınlaşmasıyla uluslararası ticaret faaliyetlerini organize eden ticaret odaları örgütlenmeye başlamıştır. Ticaret ve Sanayi Odalarının kuruluş hedefi üyelerinin müşterek gereksinimlerini karşılayarak mesleki faaliyetlerini kolaylaştırmak, meslek mensuplarının kendi aralarında ve vatandaşlarla bütünleşmelerini temin ederek, mesleki standartları, ahlak ve disiplini sağlamaktır. Oda ve borsalar meslek komiteleri, meclis, yönetim kurulu ve disiplin kurulu organları ile hizmet vermektedirler. TOBB şemsiyesi altında; 160 ilçede 181 Ticaret ve Sanayi Odası, 57 Ticaret Odası, 12 Sanayi Odası, 2 Deniz Ticaret Odası, 113 Ticaret Borsası olmak üzere 365 kuruluş bulunmakta ve 1,5 milyon üye ile hizmet vermektedir (TOBB, 2022, s. 3-4). Oda ve meslek örgütlerinin bu kadar geniş bir kesime hitap etmesi ve istihdam üzerindeki katkıları nedeniyle ülke ve kent yönetimi üzerinde baskı gurubu oluşturmaları kaçınılmazdır. Dolayısıyla meslek örgütleri, kent yönetimi üzerinde dolaylı etkisi bulunan önemli örgütlerdir.

2.1.2.3. Kent Konseyleri

Kent konseyinin temel işlevleri; kentteki çeşitli aktörlerden oluşan bileşenleri ve paydaşları ile kentteki sorunları ortak akılla tartışmak, farklı paydaşlar arasında uzlaşma ortamları sağlamak, kamu kurumları ile toplum kesimleri arasında yeni köprüler ve diyalog kanalları kurmak, demokratik katılımı geliştirmek ve sivil toplumu güçlendirmektir. Kent konseyi, kentte gönüllü dayanışmayı harekete geçiren bir kurumdur (Kestellioğlu, 2011, s. 122).

Kent Konseyleri 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 76. maddesinde belirtilen hedefler doğrultusunda, vatandaşların yönetime katılımını sağlayarak kendi meselelerine sahip çıkmasını teşvik eden, yönetim anlayışıyla katılımcı demokrasiyi hedef alan platformlardır (Güven, 2017, s. 1057). Hemşehirlilik hukuku; stratejik planların yapılması, belediye faaliyetlerine gönüllü katılım, uzmanlık kurullarının oluşturulması düzenlemelerini içeren 5393 sayılı Belediye Kanunu katılımcı oluşumların sağlanması bakımından önemli bir adımdır (Göymen, 2010, s. 216).

Belediyeler, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, sendikalar, noterler, üniversiteler, sivil toplum örgütleri, siyasî partiler, kamu kurum ve kuruluşları ve mahalle muhtarların oluşmaktadır. Kent konseyleri, yerel vizyon ve amaçların tespit edilerek ortak akılla kent sorunlarının çözülmesi amacıyla hemşerilik hukuku kapsamında her kesimi kapsayan ve tüm bu işlevleri sağlarken de sürdürülebilir kalkınmayı ana esas olan, demokratik platformlardır (Özdemir, 2011, s. 31). Kentsel düzeyde vatandaş odaklı yönetim anlayışının bir uygulaması olarak görülen kent konseyleri bu kapsamda önemli bir boşluğu doldurma kapasitesine sahiptir (Kutlu vd, 2009, s. 530).

2.1.2.4. Kalkınma Ajansları

Kent yönetimi üzerinde dolaylı etkileri olan bir diğer örgüt kalkınma ajanslarıdır. Kalkınma ajanslarının başlıca sorumlulukları: Bölgelerin potansiyelinin belirlenerek ve problemlerinin çözümüne yönelik ortaya koydukları politikalarla, bölgedeki ekonomik potansiyelini harekete geçirerek, yöre halkının kalkınması sağlamaktır (Berber ve Çelepci, 2005, s. 148). Kanuni açıdan Kalkınma Ajanslarının amacı değerlendirildiğinde özdeş bir ifadeyle karşılaşılmaktadır. 5449 Sayılı Yasaya göre "Kamu kesimi özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki iş birliğini geliştirmek, kaynakların yerinde ve etkin kullanımını sağlamak ve yerel potansiyeli harekete geçirmek suretiyle, ulusal kalkınma plânı ve programlarda öngörülen ilke ve politikalarla uyumlu olarak bölgesel gelişmeyi hızlandırmak, sürdürülebilirliğini sağlamak, bölgeler arası ve bölge içi gelişmişlik farklarını azaltmak" ibarelerinden kalkınma ajanslarının başlıca hedeflerini tespit edilebilir. (5449 Sayılı Yasa: md. 1).

2.1.2.5. Üniversiteler

Üniversiteler, sosyal yapı içerisinde eğitim gereksinimini karşılamak için teşkilatlanmış, siyasal ve iktisadi erklerden özerk, üretken, araştırmacı ve sorgulayıcı öğretim kurumlarıdır (Çatalbaş, 2007, s. 94). Ayrıca

üniversiteler bulundukları bölgelerin sosyal, kültürel ve ekonomik gelişimlerini de katkı sağlamaktadır. Diğer yandan üniversiteler gerçekleştirdikleri eğitim-öğretim hizmetleri sayesinde ile toplumun bilgi ve kültür seviyesini çoğaltarak sosyal sermayenin oluşumunu gerçekleştirerek yaptıkları akademik çalışmalar, Ar-Ge faaliyetleri ve sanayi iş birlikleri ile bölgesel kalkınmaya da olumlu etkileri bulunmaktadır.

Üniversiteler hazırladıkları raporlar ve gerçekleştirdikleri yerel akademik çalışmalarla kent yönetimin karar mekanizmalarına danışmanlık yapmakta kent yönetimin tali organları olarak faaliyet göstermektedirler (Adıgüzel ve Özkan, 2013, s. 285).

2.1.2.6. Kanaat Önderleri

Kanaat önderliği; belirli bir toplumda bilgeliği, deneyimi ve karizması ile bilinen kişilerin görüş ve düşünceleriyle, o toplumda yaşayan diğer kişi ve gurupların davranış ve tutumlarında rehberlik etmesi olgusudur (Ulaş, 2021, s. 1434). Kanaat önderleri; sahip oldukları değerler ve saygınlıklarıyla sözlerine itibar edilen, kendisine güven duyulan, toplumları motive etme yeteneklerine sahip, karizmatik kişiliklerdir. Ülkemizde aksakallılar (Atmaca, 2007, s. 43-67) olarak da ifade edilen kanaat önderleri, birlikte yaşadıkları toplum üyelerine sağladıkları himayenin yanında, toplumsal kriz durumlarında gösterdikleri tutumları ve taraflar arası uzlaşma rolleriyle önemli bir misyon üstlenmektedir. Ulutaş'a göre: kanaat önderleri; toplumun organik aydınlarıdır (Ulutaş, 2016, s. 316). Bazı olaylarda resmi makamdaki görevlilerin bile çözüm bulmada yetersiz kaldıkları kriz ortamlarında şiddet kullanmadan, çatışmaları yatıştırdıkları ve toplumu kısa bir zamanda teskin ettikleri görülmektedir (Güngör, 2021, s. 65).

2.2. Kent Koalisyonları ve Şehir Ağabeyleri

Ekonomik, sosyal ve kültürel bileşenleriyle dinamik bir yapı içinde yaşamın sürdürüldüğü şehirler, beraberinde teknik, yönetsel, ekonomik ve toplumsal birçok karmaşık sorunu beraberinde barındırmaktadır. Kentsel sorunların çözüm üretilmesi boyutunda, çok çeşitli ve kompleks olması hasebiyle bir veya birkaç aktör yeterli olmamaktadır. Ortaya çıkan bu sorunlar, yalnızca kent içinde bulunan resmi aktörlerle kalıcı çözüme kavuşturulamamakta, resmi aktörlerin yanında özel sektörden ve STK'lardan taraflara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu çok taraflı birliktelikler ile günün beklentilerine cevap verilebilecek, daha yaşanabilir bir kent inşa etmek mümkün hale gelebilecektir (Memiş, 2022, s. 252)

Bu bağlamda yerelden bölgele, ulusaldan uluslararasına farklı aktörlerin iş birlikleri önem kazanmaktadır. Kent ölçeği incelendiğinde birçok farklı aktörün kent yönetimini etkilediği, katkı sağladığı görülmektedir. Kent düzleminde varlık bulan aktörlerin farklı biçimlerde kent içinde ve kentin dışında etkileşim kurdukları bilinmektedir (Acar, 2004, s. 14). İfade edilenler bağlamında yerel düzeyde çeşitli iş birliği alternatifleri mümkün olabilmektedir.

Bu yüzden kentsel sorunların çözümünde klasik hiyerarşik örgütlenmelerin dışında, örgütler arasında iş birliklerini yansıtan oluşumlarına gerek duyulmakta kentsel yönetimi oluşturan paydaşların ortak hareket etmesi oldukça önem arz etmektedir. Kentsel sorunların bu paydaşlar vasıtasıyla birlikte ele alınması ve beraber çözüm üretilmesi gerekmektedir.

Bu bağlamda biçimsel ve biçimsel olmayan örgütler arasında farklı iş birlikleri ortaya çıkmakta ve farklı şekillerde kavramsallaştırıldığı görülmektedir. Ağ Örgütlenmesi ya da kent koalisyonları olarak tanımlayabileceğimiz bu iş birlikleri (Arslanoğlu 2000, s. 1-2) tüm sektörlerden biçimsel veya biçimsel olmayan farklı aktörlerin aynı veya farklı ağırlıkta katkı sağlayacağı ağ (network) yapılarıdır. Burada önemli olan Klijn vd. (2010, s. 1064)'nin de vurguladığı gibi-tarafların eşitliğinden ziyade-ortaya çıkan sorunlar karşısında tarafların birbirine bağlılığıdır. Bu sayede taraflar sahip oldukları farklı niteliklerin birleşimiyle sinerji oluşturacak, karmaşık sorunların çözümüne yeni imkânlar sunulmuş olabilecektir (Ulusoy ve Vural, 2001, s. 12).

2.2.1. Şehir Ağabeyleri: Kent Yönetiminde Kolaylaştırıcı Güç

Kent koalisyonları; devlet otoritesi altında hizmet sunan kurumların, piyasada yer alan aktörlerin veya STK'lerin, ortaya çıkan karmaşık kamusal politikalara karşı tekil olarak başarılı olamadıkları, bu yüzden kamu politikalarının oluşturulması ve yerine getirilmesi sürecinde birlikte adeta "Senfonik" iş birliği içinde hareket etmelerinin gerekliliği varsayımına dayanmaktadır. (Memiş, 2022, s. 254)

Oysaki beklenen ‘Senfonik İş Birliği’ aksine şehir yönetiminde rol oynayan bu gruplar ve aktörlerin arasında çıkar ve önceliklerinden kaynaklanan çatışmalar ve hizipler olağan bir durum olarak insanlık tarihi boyunca süregelmiştir. İşte bu durumlarda kamu, yerel yönetimler ve şehrin paydaşlarından oluşan birçok aktörün birlikte çalışmasına ve bu aktörler arasındaki itilaflarda da uzlaştırıcı bir aktöre dayanan bir yönetim anlayışına ihtiyaç duyulmaktadır. Tüm bu aktörler arasında vizyon birlikteliği sağlayarak dayanışma, eşgüdüm ve dayanışma içerisinde çalışmaların sağlayabilecek, kurum ve aktörler arasında arabuluculuk yapabilecek “Şehir Ağabeyi” (interlokütör) olarak kavramsallaştırdığımız bir lider kişiliğe ihtiyaç vardır. İnterlokütör sıfatındaki ikna müzakere, iletişim ve liderlik kapasitesine sahip bu aktör bir belediye başkanı, güçlü bir sanayici, ya da güçlü bir ailenin temsilcisi olabilmektedir (Keyman ve Lorasdağı, 2010, s. 16).

“İnterlokütör” kavramı, Latince *inter* (arasında) ve *loqui* (konuşmak) köklerinden türeyen Fransızca *interlocuteur* sözcüğünden gelmektedir. En genel anlamıyla “muhatap” veya “konuşma ortağı” anlamına gelir; siyaset bilimi ve kamu yönetimi literatüründe ise daha özel bir biçimde, “müzakere sürecini kolaylaştıran, farklı taraflar arasında köprü kuran arayüz aktör” olarak kullanılmaktadır (Keyman ve Lorasdağı, 2010, s. 16).

Kent yönetiminde interlokütör, çok-aktörlü alanlarda ortaya çıkan çatışma, çıkar farklılığı veya iletişim kopukluklarını gideren bir kolaylaştırıcı liderlik figürüdür. Bu aktör, kamu kurumları, belediyeler, özel sektör temsilcileri, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler ve kanaat önderleri arasında müzakere zeminini kurar, güven üretir ve süreçleri sürdürülebilir kılar (Memiş, 2022, s. 254). Foucault’nun (1977) mikro-iktidar anlayışıyla örtüşecek biçimde, interlokütörler çoğu zaman formel yetkilere sahip olmadan, “bilgi, dil ve ilişkisel güven” üzerinden etki yaratırlar.

Bourdieu’nün (1986, s. 243) “sembolik sermaye” kavramı bağlamında düşünüldüğünde, interlokütörler kent yaşamında meşruiyeti temsil eden, sembolik gücü toplumsal saygınlıkla birleştiren araçlardır. Burt’un (1992, s. 62) *yapısal delikler* kuramına göre bu aktörler, kopuk aktör kümeleri arasında köprü işlevi görerek stratejik bir “merkezlilik” kazanırlar. Benzer biçimde Granovetter’in (1973, s. 1363) “zayıf bağlar” teorisinde belirtildiği gibi, interlokütör figürü heterojen gruplar arasında bilgi akışını kolaylaştırarak kent yönetiminin sürekliliğini sağlar.

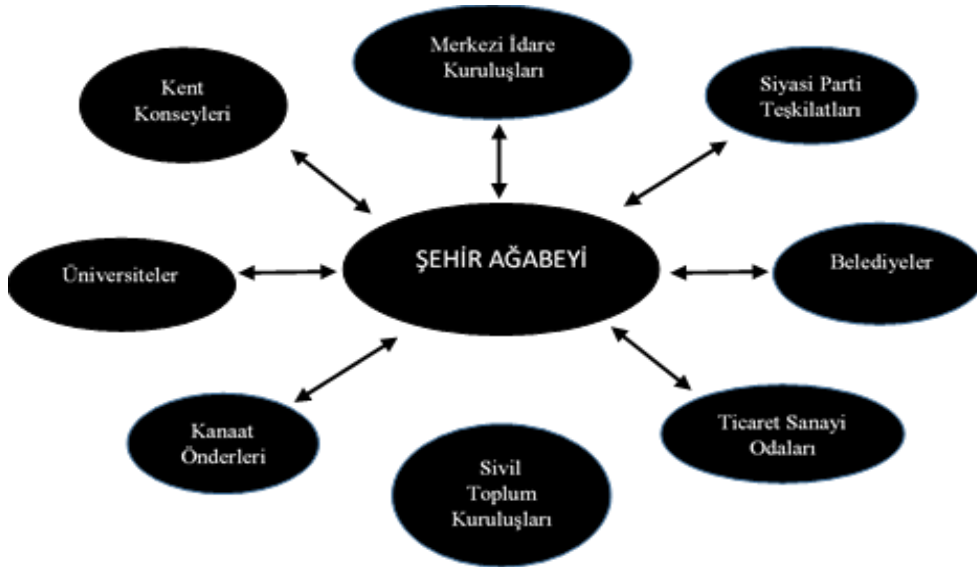
Putnam’ın (2000, s. 19) “köprüleyici sosyal sermaye” kavramı açısından, interlokütörler farklı sosyal tabakalar ve kurumlar arasında güven ilişkisi kurar. Bu nedenle interlokütör, yalnızca “konuşma ortağı” değil, aynı zamanda “sosyal yapıstırıcı” niteliğindedir. Ansell ve Gash’ın (2008, s. 544) işbirlikçi yönetim modelinde tarif ettiği “facilitative leadership” kavramı da bu role denk düşer; interlokütör, farklı çıkar gruplarını ortak bir vizyon etrafında toplayarak katılımcı yönetim süreçlerini canlı tutar.

French ve Raven’ın (1959, s. 156) güç tipolojisi açısından değerlendirildiğinde interlokütör, referent (karizma/itibar) ve expert (bilgi/uzmanlık) temelli gücü baskın biçimde kullanır. Bilgiyi dolaşıma sokarak (informational power), doğru aktörleri birbirine bağlar; formel meşruiyetten çok yerel toplumsal kabule dayalı bir etki üretir (Erdem, 2018, s. 142). Ancak bu informal etki biçimi, aynı zamanda bazı patolojiler de taşır. Örneğin, belirli çıkar gruplarının etkisi altında “yakalanma” (capture) riski, kişisel ilişkilerin kayırmacılığa dönüşmesi veya formel hesap verebilirlik mekanizmalarının dışında kalması olasılığı bulunmaktadır (Çukurçayır, 2011, s. 23).

Bu nedenle modern kent yönetiminde interlokütörlerin meşruiyeti, yalnızca karizma veya ağ gücünden değil, şeffaflık, çoklu temsil ve kayıt tutan moderasyon gibi ilkelerden de beslenmelidir. Aksi takdirde, kent “senfonisi”nin yöneticisi olması beklenen bu aktörler, zamanla “tek sesli” bir güç merkezine dönüşebilir.

Sonuç olarak, interlokütör figürü kent yönetimi literatüründe, formel aktörlerin ötesinde güven, meşruiyet ve arabuluculuk üzerine inşa edilmiş informal bir güç mekanizmasını temsil eder. “Şehir Ağabeyi” kavramı bu rolün kültürel-tepkisel biçimini yansıtırken, interlokütör modeli işlevsel ve sistematik arayüz liderliğine vurgu yapmaktadır. Dolayısıyla, kent yönetiminde “Şehir Ağabeyliği” hem sembolik hem de ilişkisel sermayeye dayalı bir “müzakere mimarlığı” olarak görülmelidir (Keyman ve Lorasdağı, 2010, s. 16).

Şekil 1. Şehir Ağabeyi

Kaynak: Keyman ve Lorasdağı, 2010, s. 16'dan esinlenerek yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

Şekil 1'de görüldüğü gibi kent koalisyonu çok aktörlü bir durumdur.ve birçok farklı aktörün kent yönetimini etkilediği, katkı sağladığı görülmektedir. Kent düzleminde varlık bulan aktörlerin farklı biçimlerde kent içinde ve kentin dışında etkileşim kurdukları bilinmektedir. Tüm bu aktörler arasında vizyon birlikteliği sağlayarak dayanışma, eşgüdüm ve işbirliği içerisinde çalışmalarını sağlayabilecek, olası itilaflarda arabulucu rolünü üstlenecek Şehir Ağabeyi (interlokütör) olarak ifade edebileceğimiz, şehir idaresinde etkili, vizyon sahibi, yukarıda belirtilen kurum ve aktörler arasında arabuluculuk yapabilecek bir lider kişilikler olan Şehir Ağabeyleridir. Bu bağlamda şehir abileri kentlerin genelini ve geleceğini ilgilendiren alanlarda da sorumluluk üstlenmesi hem mknatıs hem de yapıştırıcı (Plamper, 1997, s. 29-30'dan aktaran Çukurçayır, 2011, s. 23) işlevi görmesi beklenmektedir. Bu açıdan şehir abilerinin yerel kalkınmayı sağlamak amacıyla, ortaklık bağlantıları kurabilen bir ağ girişimcisi fonksiyonuyla, kentte bulunan aktörlerle kalkınma odaklı koalisyon oluşturarak, tüm üretken güçleri harekete geçirmesi gerektiği vurgulanmaktadır (Göymen, 2010, s. 130; Toprak, 2011, s. 307). Ticari girişimleriyle ekonomik değer, sosyal faaliyetleriyle toplumsal fayda yaratırken, karizmatik özellikleriyle hizmet ettikleri toplumun kanat önderliği rolünü de üstlenerek, toplumsal sorunların çözümüne de katkı sunarlar. Hizmet ettikleri toplumun tüm karar verici aktörlerinin arasında birlikteliği sağlayarak oluşturdukları ortak vizyonları gerçekleşmesini gerçekleştirecek "Şehir Ağabeyi" görevini de yerine getiren kişiliklerdir.

2.2.2. Şehir Ağabeylerinin Özellikleri

Kent yönetiminin tüm unsurlarını birleştirebilen özellikleriyle Şehir ağabeyleri öncelikle toplumun güvenini kazanmış ve yaşadıkları kentin kalkınmasını kendilerine misyon edinmiş kişiliklerdir. Bu idealist misyoner özelliklerinin yanında etkileşim içinde oldukları kent yönetiminin tüm aktörlerine, kentin geleceğine dair vizyon oluşturabilecek entelektüel kapasiteye sahip vizyoner şahsiyetlerdir. Yaşadıkları şehirlerin tüm karar verici kurumlarına vizyon vererek birlikte harekete geçirebilme yeteneğine de göstermeleridir. Şehir ağabeylerinin olmazsa olmaz özellikleri bir ağ girişimcisi olma yani örgütlenme yeteneğine sahip olmalarıdır.

Ayrıca taraflar arasında uzlaşmazlıkları çözümleyebilecek ikna, müzakere, iletişim ve liderlik kapasitelerinde bulunması beklenmektedir. Şehir ağabeylerinin kent yönetiminin iki asli unsuru olan merkezi ve yerel yönetimleri yönlendirebilecek siyasi nüfuz etkisine, şehrin ekonomik güçlerini örgütleyip harekete geçirebilecek ekonomik nüfuz yetisine sahip olması beklenmektedir.

Şehir ağabeyliği kavramı, kanaat önderliği ve kent ağalığı özelliklerinden daha fazla niteliklere sahip olmayı gerektiren bir terimdir. Ağalık rolünü ifa eden kişilikler maddi güçleri olmasına rağmen bilgi birikimi ve karizmatik yeteneklere sahip olmaları gerekmez. Afyon ili özelindeki Yusuf Aga, Denizli özelinde Abaloğulları, Gaziantep Konukoğulları örneklerinde olduğu gibi, şehirde yaşayan ihtiyaç sahiplerinin maddi taleplerini karşılayıp gerçekleştirdikleri birçok sosyal sorumluluk hizmetlerine rağmen insanların danışmanlık ihtiyaçlarını

karşılıklı toplumları yönlendirecek kapasiteye sahip olmayabilirler. Bolu Abant Baysal örneğinde gibi entelektüel kapasite, güven, saygınlık ve maddi birikime sahip olmaların rağmen siyasi nüfuz etkileri şehrin asli karar unsurları olan merkezi ve yerel idareciler üzerinde etkileri olmayabilir. Sosyal yaşamda fikirleri ve tavırları ile kanaat önderliği yapan kişiler Erzurum ili özelinde Naim Hoca örneğindeki gibi maddi kapasiteye sahip olmayabilir ve ağırlık rolünü ifa edemezler. Şehir abileri ise hem maddi kapasiteleri hem de entelektüel birikimleri ve toplumsal saygınlıkları ile mensubu oldukları ağırlık ve kanaat önderliği görevlerini birlikte sağlarlar. Gerekğinde toplumları yönlendirip gerektiğinde maddi ve manevi nüfuzlarıyla hizaya çekebilen insanlardır. Özetle Şehir ağabeyleri; misyoner, vizyon oluşturabilen, ikna, iletişim ve müzakere yeteneklerine sahip, toplumun güvenini kazanmış, entelektüel kapasiteleri olan ekonomik ve siyasi nüfuz yetisine sahip karizmatik, girişimci lider kişiliklerdir.

3. METODOLOJİ VE YÖNTEM

Göller yöresinin öncü sanayici girişimcilerinden Şevket Demirel'in özgeçmişi incelendiğinde de görüleceği gibi, sadece sanayici-iş insanı kimliği ile yetinmemiş, uzun yıllar siyasi liderlik [DP ve AP İl Başkanlıkları, Belediye Meclis Üyeliği, İmar Komisyonu Başkanlığı meslek örgütü liderliği (ITSO Başkanlığı) ve sosyal girişimcilik faaliyetlerini (Yüksek Öğrenim Vakfı ve Demirel Vakfı), kanaat önderliği ve şehir ağırlığı (Şevket Ağa)] rollerini etkili bir şekilde gerçekleştirmiştir. Çok az kişiye nasip olacak bir şekilde kent yönetimin neredeyse tüm unsurlarında görev alan Demirel, siyasi ve ekonomik nüfuzunun da etkisiyle Isparta ve yöresinin kentsel arabulucusu ve şehir abisi olarak varsayılmıştır.

Girişimci lider özelliklerini hayatı boyunca sergileyen Şevket Demirel'in çalışmamıza başladığımız 2021 yılından beş yıl önce vefat etmesi dolayısıyla birincil kaynakla görüşülemediği çalışmamızın en büyük kısıtıdır.

Şehir Abisi interlukotör kavramı akademik dünyada yeni çalışılan konulardan olması dolayısı ile az sayıda kaynağa ulaşılması ve Şevket Demirel hakkında daha önce akademik çalışma yapılmaması çalışmanın bir diğer kısıtıdır.

Çalışmamızda "Hayat Tarihi Yöntemi" (Atkinson, 1998, s. 1-3; Bertaux, 1981, s. 3-9) ve bu yöntemin araçlarından "Derinlemesine Mülakat Tekniği" (Kvale ve Brinkmann, 2009, s. 1-10; Yıldırım ve Şimşek, 2024, s. 121-143) kullanılmıştır. Hayat tarihi yöntemi, araştırma konusu olan kişinin tüm hayatı sürecini resmetmeye çalışılan bir metottur ve kişinin kariyer gelişim aşamasındaki en kritik evrelerin tam olarak anlaşılmasını mümkün kılmaktadır. Söz konusu bireylerin başarı ya da başarısızlıklarının tespit edilmesi, kişilerin değişik sosyal, psikolojik ve ekonomik olaylardan nasıl etkilendiğinin de belirlenmesine olanak sağlamaktadır.

Hayat tarihi metodunda kullanılan iki tür doküman bulunmaktadır. Bunlar: otobiyografi, günlük gibi yazılı materyaller, hakkında yazılmış kitaplar, makaleler, değişik kaynaklarda geçen hatıra ve anekdotlar, kişilerin verdiği konferans notları ve gerçekleştirdikleri söyleşilerdeki tutulan kayıtlar ve derinlemesine mülakatlarla toplanmış bilgilerdir (Erdoğan, 2000, s. 97). Çalışmada Şevket Demirel'in yayınlanmış kitapları, makaleleri, hakkında çıkmış gazete haberleri, yerel basın arşivleri incelenerek analiz edilmiştir.

Derinlemesine mülakat yöntemi nitel bir araştırma tekniğidir. Çalışmamızda Hayat Tarihi Yönteminin yanında bu yöntemin araçlarından olan "Derinlemesine Mülakat Yöntemi" de kullanılmıştır. Zira çalışma yapılan konu ve kişiler üzerinde ortak yaşanmışlıkları olan bireylerden, geçmiş hatıralar ve tecrübelerle ilgili alakalı bilgi edinebilmenin tek yolu derinlemesine mülakat tekniğinin uygulanmasından geçmektedir. Mülakat tekniğini kullanmanın gayesi bir kişinin iç dünyasına girerek onun bakış açısını anlayabilmektir. Mülakat Tekniği yöntemiyle çalışmacılar; tecrübeler, davranışlar, fikirler, niyetler ve tepkiler gibi zor tespit edilebileni anlamaya çalışmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2024, s. 106).

Patton, mülakat yöntemini sohbet tarzı, mülakat formu yaklaşımı ve standart açık uçlu olmak üzere üç şekilde yapıldığını belirtir (Yıldırım ve Şimşek, 2024, s. 107). Çalışmamızda Demirel'in siyasi, ticari çalışma arkadaşları ve yakın çevresinden olan kişilerle mülakatlar yapılmış, sohbet usulüyle açık uçlu sorular yöneltilerek analiz edilmiştir. Mülakat yapılan kişilere ait demografik bilgiler EK-1 de sunulmuştur.

Temaların tespitinde nitel veri analizinin sistematik ilkeleri doğrultusunda ilerlenmiştir. Öncelikle, elde edilen yaşam hikâyesi anlatıları ve derinlemesine mülakat dökümleri kelimesi kelimesine çözümlenmiş, ardından açık kodlama aşamasında veride tekrar eden anlam birimleri, eylem örüntüleri ve ilişkisel ifadeler kodlanmıştır (Kvale ve Brinkmann, 2009, s. 27-43). İkinci aşamada, benzer kodlar eksensel kodlama yoluyla bir araya getirilmiştir;

aktörlerin deneyim ve yorumları arasındaki ortaklıklar, ayrışmalar ve ilişkisel yapılar belirlenmiştir (Atkinson, 1998, s. 7–22).

Son aşamada ise bu kod ve kategori kümeleri, tematik bütünlük, kuramsal açıklayıcılık ve katılımcı ifadeleriyle tutarlılık ilkeleri dikkate alınarak temalara dönüştürülmüştür (Yıldırım ve Şimşek, 2024, s. 227–240). Temaların doğrulanabilirliğini artırmak amacıyla araştırmacı notları, tekrar okuma döngüleri, karşılaştırmalı analiz ve mülakatlar arası tutarlılık kontrolleri uygulanmış; böylece temalar hem veri içi bütünlük hem de çalışmanın kuramsal çerçevesi açısından denetlenmiştir. Bu süreç, ulaşılan temaların salt araştırmacı yorumuna değil, katılımcı anlatılarının sistematik ve bütüncül analizine dayandığını göstermektedir.

Verilerin açık, eksensel ve seçici kodlama aşamalarından geçirilmesi sonucunda dört ana tema ortaya çıkmıştır:

- İlişkisel ve sembolik gücün inşası,
- Kentsel arabuluculuk ve çatışma yönetimi,
- Ekonomik mobilizasyon ve yerel kalkınma liderliği,
- Kent vizyonu ve stratejik yönlendirme.

Bu temalar hem katılımcı ifadeleri hem de çalışmanın kuramsal çerçevesiyle yüksek düzeyde uyumluluk göstermektedir.

Araştırma etik kurul izni gerektiren bir çalışma olduğundan, Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Etik Kurulu'ndan 188/3 sayılı ve 26.03.2024 tarihli etik kurul onayı alınmıştır.

4. TARTIŞMA

Çalışmamızın önceki bölümlerinde şehir yönetiminde rol alan guruplar ve aktörler arasında çatışmaları uzlaştıran, şehirlerin tümünü ve geleceğini ilgilendiren alanlarda da sorumluluk alıp yerel kalkınmayı sağlamak amacıyla ortaklık bağlantıları kurabilen aktörler var mıdır ve hangi özelliklere sahiptir? Bu aktörler akademik olarak nasıl kavramsallaştırılmalıdır sorusunun cevabı aranmış ve bu aktörleri 'Şehir Ağabeyi' olarak kavramsallaştırılmasının altyapısı oluşturulmuştur. Çalışmamızın ikinci sorusu olan, Türk toplumsal tarihinde somut bir aktör bu rolü ifa etmiş midir? Sorunsalının ise cevabı bu bölümde tartışılacaktır.

Şehir ağabeyliği; sosyal kurumlarda çalışmak, sosyal sorumluluk faaliyetleri gerçekleştirmek ve ihmal edilen toplumsal sorunlara el atarak, sosyal ve siyasi hareketlere katılarak, sivil toplum kuruluşlarının ve hükümetlerin icraatlarını yönlendirerek ve politikalarının oluşumuna katkıda bulunmaktır (Esmer ve Dayı, 2017, s. 115)

Şevket Demirel tam da bu tespitte olduğu gibi girişimci kişiliğinin yanında Meslek Örgütü Liderliği, Siyasi liderlik ve Sosyal Girişimci Liderlik, kanaat önderliği ve ağalık rollerini gerçekleştirmiş Şehir Abisi kavramının somutlaşmış bir örneği olmuştur.

4.1. Şevket Demirel'in Özgeçmişi

Demirel 1926 yılında Isparta ilinin Atabey ilçesine bağlı, İslamköy'de dünyaya gelmiştir (Demirel, 2016, s. 14). 1933 yılında İslamköy'deki beş sınıflı yatılı bölge ilköğretim okulunda başlar. 1941 de Isparta ortaokulundan mezun olmuştur. Şevket Demirel, İstanbul Teknik Üniversitesi İnşaat Fakültesi sinin yurduna devlet bursuyla yerleşmiş, 1950 yılında İTÜ inşaat fakültesinden İnşaat Yüksek Mühendisi diplomasıyla mezun olmuştur (Şahlan, 2016, s. 4). Devlet bursuyla okuduğu için Demirel'in kamuda zorunlu hizmet yükümlüğü vardır. Şevket Demirel, 1950-54 yılları arasında Kara yolları Genel Müdürlüğünde İnşaat Yüksek Mühendisi olarak "Etüt Proje Şefi" ünvanıyla iş hayatına başlamış, Amasya Taşova yol etütleri, Bafra Kelkit vadisi, Niksar Reşadiye Koyulhisar ve Suşehri projelerinde çalışmış (Şahlan, 2016, s. 8), mesleki deneyim elde etmiş, devlet işleyişini ve bürokratik mantığını tecrübe etmiştir. İnşaat Yüksek Mühendisi sıfatıyla çıkarttığı müteahhitlik karnesi ile mesleki bilgi birikimi ve deneyimi ile, Ereğli Demir Çelik Fabrikaları lojman inşaatı, Ortadoğu Teknik Üniversitesi su getirme projesi, Isparta Sütçüler yolu inşaatı, Çeşitli kasaba ve köylerin elektrik ve su inşaatları gibi çeşitli resmi ve özel kuruluşların taahhüt işlerini gerçekleştirir (Demirel, 2012, s. 32). Ağası Süleyman Demirel'in aktif siyasete girmesi ve Adalet Partisi Genel Başkanı olması dolayısı ile artık kamu ihalelerine girmeyi doğru bulmaz ve müteahhitlik yaşamına son verir. 1969 yılında Göltaş ve Orma ile başlayan iş insanlığı serüveni Göltaş Enerji, Elmasu, Elmataş yatırımları ile devam etmiş ve 1997 tarihinde holdingleşerek "Göl Yatırım Holding AŞ." yi kurarak kurumsallaştırmıştır.

4.1.1. Meslek Örgütü (ITSO) Başkanı Demirel

Isparta Ticaret ve Sanayi Odası Türkiye'nin en eski meslek odasıdır. Türkiye'de Avrupa tarzı ticaret ve sanayi odalarının kuruluş süreci ise ilk kez 1867'de Isparta Ticaret ve Sanayi Odası'nın kurulmasıyla başlamış olup bunu 1874'te Trabzon, 1879'da Tarsus'ta kurulan odalar takip etmiştir (Yılmaz ve Çelik Efşan, 2019, s. 316). 1956 iş hayatına atılan Demirel, Isparta ve yöresinin saygın güvenilir iş insanı olarak, ITSO başkanı seçilerek artık iş hayatında da lider rolünü lideri üstlenerek 1963 -2000 yılına kadar kesintisiz 38 yıl başkanlığı yıl gibi çok uzun bir süre ITSO başkanlığı ve Meclis Başkanlığı yapmıştır. Ulusal ölçekte ise Çimento ve Orman Ürünleri sektörlerinde Türkiye'yi üst delegesi olarak, Türk iş dünyasını uluslararası platformlarda temsil etmiştir (Demirgil, 2007, s. 43).

4.1.2. Siyasi Lider Demirel

Türk siyasi hayatının 40 yılına damgasını vurmuş Süleyman Demirel'in küçük kardeşi olan Şevket Demirel'in siyasete girişi tahmin edilenin aksine ağası Süleyman Demirel'den çok öncedir.

Şevket Demirel'in aktif siyasi yaşamı 1958 yılında Demokrat Parti İl Başkan Yardımcılığı görevine atanır. 1959 da DP İl Başkanlığını üstlenir. 27 Mayıs 1960 darbesiyle DP kapatılınca Demokrat Partinin devamı olarak örgütlenen Adalet Partisinin kurucu İl Başkanlığını üstlenir. 1980 12 Eylül askeri darbesine kadar aralıksız 19 yıl, AP Isparta İl Başkanlığı görevini sürdüren Demirel, 1963-77 yıllarında AP listesinden Belediye Meclis Üyeliği'ne seçilen Demirel, 15 yıl boyunca "Belediye İmar Komisyonu Başkanlığı" yapmıştır. (Atasagun, Ş.S,2016, s. 19)

1980 askeri darbesiyle siyasi yasaklı hale gelen Şevket Demirel AP'nin devamı olarak kurulan Doğru Yol Partisi'nin tüm Türkiye' de ve Isparta' da siyasi teşkilatlanmasında maddi manevi rol alır (Şahlan,2016, s. 14-16).

Şevket Demirel gerek Isparta'da gerekse tüm Türkiye'de danışılan görüşülen "Bir Bilen" (K-3, K-12-, K-17, K-22, K-23, K-29) olarak siyasete yön vermiş karizmatik siyasi liderliğine ağası Demirel'in 2000 yılında Cumhurbaşkanlığı bitinceye kadar devam etmiştir (Akdemir, 2008, s. 11).

4.1.3. Sosyal Girişimci Demirel

"Bu topraklara olan vefamızı, bu topraklardan kazandığımızı, bu topraklara ve insanına vererek ödeyeceğiz" (Demirel, 2012, s. 92) düsturunu sık sık dile getiren Demirel, hayatın amacının sadece maddi kazanımlara odaklanmak olmadığını belirterek (Demirel, 2016, s. 19) iktisadi ve siyasi çalışmalarının yanında, kendisini toplumuna adanmış, eğitimden sağlığa, kültürden sanata, bilimsel çalışma desteklerinden spora birçok konuda birçok sosyal girişimler ve sosyal sorumluluk faaliyetleri gerçekleştirmiştir. , (K-19, K-21, K-23, Erez, 2016, s. 373).

"Yoksulluk ve cehalet bu memleketin kaderi olmamalıdır" (Demirel,2012: .115) misyonunu kendine şiar edinen Şevket Demirel, ekonomik ve siyasi faaliyetlerinin yanında kendisini hayır işlerine adanmış, gerçekleştirdiği birçok sosyal sorumluluk ve sosyal girişimcilik faaliyetleriyle Gölle yöresinde "Ağa" sıfatıyla anılmıştır. 'Devletten alamadık, Şevketten aldık.' (K-18, K-23) sözü Isparta' da yıllar içinde deyimleşmiştir.

Şevket Demirel'in ülkesine ve doğup ekmeğini yediği yöresinin insanına manevi vefa borcu olarak görerek yaptırdığı, eğitim kurumlarında binlerce öğrenci eğitim görmek, sağlık tesislerinde yurt içi ve dışından binlerce kişi tedavi hizmeti almakta, öğrenci yurtlarında binlerce öğrencimiz barınmakta, kimsesiz çocuk yurdunda çocuklarımız rehabilite edilerek topluma kazandırılmakta, kültür hizmetlerinden vatandaşlarımıza katkıda bulunulmakta, çevre ve doğaya yaptığı yatırımlarla gelecek nesillere karşı olan borcumuz ödenmektedir (Güleçyüz, 2016, s. 7).

4.2. Şehir Ağabeyi: Şevket Demirel

Şehir Ağabeyi çok fazla rolü ve görevi birlikte yerine getiren, toplumu yönlendirip değişimi ve dönüşümü sağlayabilen aktörlerdir. Isparta ilinde 1926-2016 yılları arasında yaşamış olan Şevket Demirel çok az kişiye nasip olacak bir şekilde kent yönetimin neredeyse tüm unsurlarında görev ifa etmiş bir şahsiyet olarak tarihe geçmiştir.

Önceki bölümlerde bahsedildiği gibi göller yöresinin öncü sanayici girişimcilerinden Şevket Demirel, sadece sanayici-iş insanlığı kimliği ile yetinmemiş, kent yönetiminin karar mekanizmalarının çoğunda görev almıştır. Demirel uzun yıllar siyasi liderlik, (Demokrat Parti ve Adalet Partisi İl Başkanlığı) yerel yöneticilik(Belediye Meclis Üyeliği ve Belediye İmar Komisyonu Başkanlığı), meslek örgütü liderliği (Isparta Ticaret ve Sanayi Odası

Başkanlığı), Sivil Toplum Örgütü kuruculuğu ve birçok sivil toplum platform öncülüğü (Isparta Yüksek Öğrenim Vakfı, Demirel Vakfı kuruculuğu ve başkanlığı, Ispartaspor sponsorluğu vs.) kanaat önderliği (Fahri Doktor) ve şehir ağalığı (Şevket Ağa) rollerini etkin ve etkili bir şekilde gerçekleştirmiştir (Üstün, 2009, s. 5). Demirel; ikna, iletişim, müzakere yetenekleri, siyasi ve ekonomik nüfuz etkisi, entelektüel birikimi ve kendisine misyon edindiği Isparta Sevdası ile birleşmiş, Başbakanlık ve Cumhurbaşkanlığı yapmış abisi Süleyman Demirel'in nüfuzunun da verdiği güçle perçinlenen karizmatik lider kişiliği ile Isparta ve yöresinin tüm karar verici ve uygulayıcılarını bir araya getirerek, kent koalisyonunu gerçekleştirmiş, "Vizyon Birlikteliği" oluşturarak "Akıl ve İşbirliği Ruhu" sağlayarak, 1960'lı yıllardan 2016 yılında ölünceye kadar Isparta ve göller yöresinin Şehir Ağabeyi ("İnterlütör") ü olmuştur .

Çalışmamız sonunda, literatürde şehir abilerinde bulunması gereken özelliklilerden Şevket Demirel'in sahip olduğu aşağıdaki yetenekleri şu şekilde tespit edilmiştir:

4.2.1. Güven

Kent yönetiminin tüm unsurlarını birleştirebilen özellikleriyle' Şehir Ağabeyleri' öncelikle toplumun güvenini kazanmış şahıslardır. Demirel gerek tüccarlık hayatında gerek siyasi faaliyetlerinde ve gerekse de ITSO'daki başkanlığı sırasında Isparta ve yöresinin iş dünyasının güveni kazanmayı bilmiştir (K-3,K-9, K-15).

"... Ben o zamanlar ITSO başkanı idim, Isparta iş çevresinin güven ve sevgisini kazanmıştım..."
(Demirel, 2016, s. 53).

Demirel iş dünyasında zamanla öyle bir güven oluşturmuştur ki; Orma ve Göltaş kurulurken Isparta ve yöresinden yüzlerce esnaf karşılıksız bono düzenleyip vermiş fabrikaların ilk finansmanı bu şekilde karşılanmıştır. Göltaş kurucu Genel Müdürü Sedat Yıldız takdirle belirtir:

"Göltaş Çimento Fabrikasının neredeyse tamamı nakit para olmadan bono denen bir ticari araçla kurulduğunu söyleyebilirim. Fabrikanın "hatır bonusu" denilen kâğıt belgelerle inşaa edilmesine şahit oldum. Tabi bunda büyük rolü Şevket Bey oynamıştır." (Demirel, 2016, s. 76).

Şevket Demirel; fabrikaların kuruluş sırasında, yıllardır iş ve siyasi hayatta sağladığı, güven, itimat ve itibarı ile topladığı senetlerle kurulan işletmelerin sermaye oluşumunu "*Pulsuz kağıtlarla başarılan Göltaş Destanı*" olarak anılarında bahseder; (Göltaş, 2019, s. 59).

Isparta'daki iş ve sosyal hayatında güven oluşturan Şevket Demirel, siyasi hayatında da öncelikle örgütüne güvenmiş, teşkilatı ve seçmenlerinin güvenini kazanmış bir siyasi liderdir, hatta onun siyasette lider pozisyonuna gelmesi siyasi rakipleri CHP Isparta İl Teşkilatı tarafından bile memnuniyetle karşılanmıştır.

"Siyasete girmeme CHP'den birçok tanıdıkta memnun oldu zira dürüst yarışmacı rakip olacağımı Isparta'ya hizmet edeceğimi yararlı her işe yardım ve destek vereceğimi biliyorlardı."
(Demirel, 2012, s. 27).

4.2.2. Misyon, Kendilerini Adama

Şehir Ağabeyleri misyoner kişilerdir. Başarısızlıkları ve engelleri aşabilmesindeki en önemli faktör misyonlarına kendilerini adanmalarıdır. Bu adanmışlık sayesinde çoğu kimsenin üstesinden gelinemez şekilde düşündüğü şartlar karşısında başarılı olabilmeleridir. (Kuratko ve Hodgetts, 1998, s. 101).

Isparta ve yöresi için oluşturduğu idealleri gerçekleştirme misyonunu kendisine hayat gayesi edinen Demirel'in giriştiği faaliyetlerle kendini özdeşleştirerek onlara kendini "Kalkınmış Gelişmiş Müreffeh Isparta" misyonuna tutkuyla bağlanan Demirel 'in bu misyonu yaşamının vazgeçilmez bir parçası haline gelmiştir (K-8, K-15, K-24).

Şevket Demirel'in Isparta ovalarında susuz yer kalmayacak misyonunu siyasi liderlik nüfuzunu bürokraside etkin kullanarak hayata geçirmiş, Isparta bugün toplam 119, 519 hektar sulanabilir tarım arazisiyle "Türkiye'nin Meyve Bahçesi" haline gelmiş ve Isparta ve yöresi yetiştirdiği sebze ve meyvelerle milyarlarca liralık katma değer sağlamakta milyonlarca dolarlık tarım ürünü ihraç eder hale gelmiştir.

Kurduğu Isparta Yükseköğrenim Vakfı bünyesinde, geleceğin "Göller Yöresi Üniversitesi" vizyonu 1992 de Süleyman Demirel Üniversitesinin kurulması ile hayata geçirmeyi başarmış, SDÜ bugün 14 Fakültesi 2 yüksek okulu, 1 Konservatuarı, 4 Meslek Yüksek Okulu, 6 Enstitüsü, 48 Araştırma ve Uygulama Merkezi ve 215.000 mezun, 44.000 öğrencisi 5.400 çalışanı ile "İlham veren Üniversite" sloganıyla Türkiye'nin önde gelen

yükseköğretim kurumlarından (Süleyman Demirel Üniversitesi, 2022, s. 7). Isparta ‘da 2018 yılında ikinci üniversitesi olan Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi kurulmuş, Türkiye ‘de eğitim veren iki uygulamalı bilimler üniversitesinden biri olan ISUBÜ, 7 Fakülte, 18 Meslek Yüksek Okulu, 1 Enstitü, 24.866 öğrencisi, 118.564 mezunu, 705 Akademik, 587 İdari Personeli ile hizmet vermektedir (Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, 2022, s. 3). Yıllarca önce hayalini kurduğu Davraz Kayak Merkezi, bugün Türkiye’nin önde gelen turizm bölgelerinden biridir.

Sanayi tesislerini doğduğu köy İslamköy’e kadar ulaştıran, Isparta’da kurulan birçok sanayi tesisi ve işletmeye elektrik veren, “*Isparta da üç kişi bir araya gelse altı ayda dağılır*” ve “*Isparta’da olsa olsa öküz ahır yapılır*” önyargılarına (Üstün, 2009, s. 35) direnir, kapı kapı dolaşarak (K-1) misyonuna halkı da ortak ederek fabrikalar kurmuştur. Demirel’in, işletmelerine devlet tarafından el konularak sonrasında iade edildiği TMSF süreci sonrası yaklaşık beş bin kişilik konvoylarla karşılanması (Kurdaş, 2010, s. 132) girişimcilik kariyerinde ekonomik amaçların yanı sıra sosyal amaçlara da yer vererek bölgeye yaptığı yatırımların halk tarafından da sahiplenildiğinin önemli göstergelerinden biridir.

4.2.3. Vizyon

Kişilerin geleceği, bugünkü trendlerden geleceğin nasıl oluşacağını önceden görebilmesi vizyon kavramı ile tanımlanır (Akdemir, 1998, s. 68). Gelecekte ulaşmak istenen durumların resmedilerek, geleceğe gidilerek, geleceğin öngörülerek tasarlanması, geleceğin bugüne taşınarak yapıtaşlarının oluşturulması olarak da ifade edebileceğimiz vizyon kavramı, hayal gücü; hayaller oluşturarak, düşünceyi görme ve planlanan hedeflerin sonuçlarını canlandırabilme yeteneğidir. Vizyoner kişilikler hayal güçlerini kullanarak vizyon yaratmışlar ve tüm hayatlarını, vizyonlarına ulaşabilmek için kurgulamışlardır (Akdemir, 1998, s. 75).

Girişimciler gitmek istedikleri yeri bilirler ve kurdukları işletmenin ne olabileceği konusunda bir vizyona sahiptirler. Şevket Demirel geleceğin Isparta ‘sını kafasında şekillendirmiş, uzun vadeli çalışmalarıyla kendini “Her yönüyle kalkınmış Isparta” vizyonuna adanmıştır (K-6,K-7, K-8). Uzun yıllar ORMA’da teknik danışmanlık yapan Nural Turhan Demirel’in vizyoner kişiliğini şöyle özetler:

“Sayın Şevket Demirel, öğrenimi sonunda doğum yeri Isparta ‘ya dönmüş, Anadolu’nun bu üçra köşesinde kıraç dağları, tepeleri, vadileri ve ovaları yeşil ile kaplama, doğup büyüdüğü bu bölgede sanayi hamlesi başlatarak binlerce insana iş ve aş temin etme hayallerini gerçekleştirmeye soyunmuştur. Bu hayallerinin yıllar içinde adım adım nasıl gerçekleştiğini hayretle ve gıptayla tespit etmiş bulunmaktayım.

Yıllar içinde Isparta büyümüş, gelişmiş sanayi ve ticaret yönünden hareketli bir şehir olmuş, üniversitesi, hava alanı ve diğer alt yapı bundan 35- 40 yıl önce insanın hayal edemeyeceği bir noktaya gelmiştir. Bunda sayın Şevket Demirel’in uzağı gören vizyoner şahsiyeti ve hayallerinin gerçekçi hamlelerle yerine getirmeye çalışan memleket sevgisi ile dolu kişiliği, en büyük etkendir.” (Demirel, 2012, s. 87-89).

Günümüzde Isparta Türkiye’nin yaşanılabilir kentleri sıralamasında en başta gelen iller arasında yer almaktadır. 9778 dolarlık kişi başına düşen milli gelirle Türkiye’nin geliri yüksek bölgelerinden biri olan Isparta, eğitimi seviyesi en yüksek kentlerinden birisidir. (Atalay ve Morkan, 2019, s. 345).

Şevket Demirel’de ağabeyi Süleyman Demirel’in “*Her ilde tüten bir baca olmalıdır*” idealiyle başlayan “Kalkınmış Büyük Türkiye” vizyonunuyla Türkiye’de başlattığı sanayi hamlesinin, Isparta ve yöresinde yerelde temsilcisi olmuş, “*Önce devletçilik, sonrada özel sektör, serbest piyasa ve global dünya ekonomisine dönüşerek, dünyada 130 ülkeye sanayi malı satar hale geldi ülkemiz*” sözleriyle “Demirel Külliyesi’nin yazıtına yazdığı ifadelerle belirtmiş, (Demirel, 2016, s. 133) kendisinin Isparta coğrafyasında Göltaş, Orma ve Elmataş fabrikalarının bacasından tütürdüğü dumanlarla ortak olarak katkı sağlamış, bu fabrikalardan ürettiği mamulleri dünyada beş kıtada yetmiş iki ülkeye ihraç ederek vizyonlarını hayata geçirmiş bir kişilik olmuştur.

4.2.4. Ekonomik Güç Sahibi Olma

Şevket Demirel’in öğrencilik zamanlarından itibaren kendisine şiar edindiği; doğduğu toprakların potansiyelini, işgücünü değerlendirmek, o bölgeyi ve halkını kalkındırabilmektir. Sanayileşme için girişim ve sermayenin, işgücü ile milli kaynakların bulunduğu yere gitmesi gerektiği düşüncesiyle geliştirdiği, 1969 yılında Göl Yatırım A.Ş. öncü girişimi Göltaş Çimento Fabrikası projesi doğmuştur. 2022 yılı itibarıyla 53. kuruluş yılı kutlanan sektörünün

lideri olan bu girişimi; Demirel'in Isparta'nın kalkınması, sanayisinin gelişerek Anadolu'ya yayılması motivasyonu ile kurduğu yine her biri kendi faaliyet alanında öncü olan Orma, Elmatas, Göltas Enerji, Orkav, OZF gibi birçok girişim izlemiştir. Türkiye'de üretilen ürünleri beş kıtada 72 ülkeye pazarlayarak (Tim, 2020, s. 152), Türk Mali bayrağını dünya pazarlarında da taşımayı başarmış, Isparta ve civarında binlerce kişiye istihdam sağlayarak kentin en güçlü ekonomik aktörü olmuştur.

4.2.5. Siyasi Nüfuz Sahibi Olma

Şevket Demirel; devlet mekanizması içinde kamusal bir statü sahibi olmamasına rağmen, 1958-80 yılları arasında 22 yıl süren Demokrat Parti ve Adalet Partisi Isparta İl Başkanlığı dönemi ve 1984-2000 yılları arasında Doğru Yol Partisi doğal lideri olarak, karizmatik özellikleri ve siyasi gücü, bürokratik devlet mekanizmasında etkin kullanıma yeteneği ile siyasi sistemi etkileme ve yönlendirme gücüyle birçoğunu kendisinin yaptığı projelere, kamu bütçesinden kaynak bularak hayata geçirmeyi başarmış Isparta ve yöresinde 45 yıla yakın bir süre siyasi liderlik yapmış bir kişiliktir. Araştırmamız boyunca birçok mülakatçının ortak görüşü olan (.K-1, K-6, K-7, K-8, K-10, K-21) Şevket Demirel sadece Isparta'da değil, Türk siyasetinde de söz sahibi olan etkili siyasi liderdir. Demirel'in bu özelliğini Sedat Yıldız hatıralarında şöyle ifade eder;

“Şevket Bey Adalet Partisi Isparta İl Başkanı olarak gözüксе de Türkiye politik yaşamı üzerinde de son derece etkili bir rol oynamaktaydı.” (Demirel, 2016, s. 1).

Demirel, siyasetinde eğitiminde sanatında kültüründe başrolü oynamış ve Isparta ili, günümüzde Cnbc e-Business “Yaşanılabilir Kentler Sıralaması” da ilk sıralarda yer almaktadır. Nural Turhan, Demirel'in uzağı gören vizyoner şahsiyeti ve hayallerinin gerçekçi hamlelerle yerine getirmeye çalışan misyoner kişiliğini ve memleket sevgisi ile dolu kişiliği ile doğup büyüdüğü bu bölgede sanayi hamlesi başlatarak binlerce insana iş ve aş temin etme, Isparta'nın varlarını yok etme misyonu ile çalışarak nasıl başarılı olduğunu hatıralarında anlatır:

“Yıllar içinde Isparta büyümüş, gelişmiş sanayi ve ticaret yönünden hareketli bir şehir olmuş, üniversitesi, hava alanı ve diğer alt yapı bundan 35- 40 yıl önce insanın hayal edemeyeceği bir noktaya gelmiştir. Bunda Sayın Şevket Demirel'in uzağı gören vizyoner şahsiyeti ve hayallerinin gerçekçi hamlelerle yerine getirmeye çalışan memleket sevgisi ile dolu kişiliği, en büyük etkidir.” (Demirel, 2012, s. 87- 89).

Isparta'nın bu değişim ve dönüşüm hikâyesinde toplumsal yapısının, değerlerin ve yerel pratiklerin harmanlanarak; ekonomik, sosyal, siyasi ve mülki aktörlerin rasyonel kararların bir kentsel arabulucu “interloktör” aracılığı ile oluşturdukları kent koalisyonunun uyum, eş güdüm ve iş birliği ile çalışarak gerçekleştirdikleri bir başarıdır. Isparta özelinde bu şehir abiliğini ifa ederek, kentsel arabulucu lider rolünü uzun yıllar yerine getiren Şevket Demirel'in etkinliği sayesinde sağlanabilen bir başarıdır. ODTÜ kurucu Rektörü Kemal Kurdaş bu gerçeği şöyle ifade eder:

“Isparta'yı Isparta yapan, onu bir Isparta şehri yapan kişidir Şevket” (Kurdaş, 2010, s. 324).

Göltas Kurucu Genel Müdürü Sedat Yıldız:

“Şevket Bey, bir yöneticiye gerekli bütün özelliklere sahip bir iş insanıydı. Sağlıklı, iyi düşünen çok dinamik biriydi. Öyle alışmış, öyle alıştırmıştı. Ispartalının ve Isparta'nın adeta her şeyiydi. Tüm Isparta ondan sorulurdu. O, Belediyeye ve Ticaret Odasına hâkimdi” (Demirel, 2007, s. 39-43).

Isparta Makine Mühendisleri Odası Başkanı iş insanı Hasan Akıllı Demirel'in ‘Şehir Abiliği ‘rolünü hayata geçirip, gerçekleştirdiği katkıları şu şekilde özetler:

“Bu ülkenin binlerce Şevket Demirel'e ihtiyacı vardır. Onun iş alanlarında yani Isparta'da 1200 kadrolu, 800 adet dolaylı çalışanıyla binlerce kişiye iş ve aş vermektedir. Demirel yıllardır Isparta'nın vergi rekortmenidir. Bu şahsın devlete borcu yoktur. O halde devlet dostu bir insandır. Fabrikaları vardır, dolayısıyla üretkendir. Yılda 80 bin adet kavak dikmektedir. O halde çevre dostudur. İşyerlerinde 2000 kişi çalışmaktadır. O zaman barış ve halk dostudur. Milyonlarca dolar harcayarak Kalp Merkezi binası ve SDÜ Rektörlük binası yaptırmıştır. O halde ilim ve sağlık elçisidir. Vakıf kurup başkanı olmuştur. O halde gönül dostudur. Acizlerin, gariplerin fakir ve çaresizlerin daima elinden tutar. O halde gariban dostudur. Tüm kazancını

Isparta'daki yatırımlara yönlendirmiştir. O halde gerçek bir Isparta sevdalıdır. Kısacası Adananın Sabancıları neyse, Bolunun İzzet Baysalı, Isparta'nın Şevket Demirel'i odur" (Akıllı, 2004, s. 2).

4.2.6. İkna ve İletişim Kapasitesi

Şehir Ağabeylerinin önemli özelliklerinden bir diğeri de insanlarla iyi geçinebilme, etkin iletişim ve güçlü ilişkiler kurabilme yeteneğine sahip olmalarıdır. Demirel'in iletişim, hitabet ve ikna kabiliyeti çok yüksektir. Karizmatik yapısı, davranışları ve tavırlarıyla en sıradan vatandaşın, en kompleks bireylere kadar herkesle iletişim kurabilmektedir (K-15). Çok rahat, güçlü ve etkileyici bir iletişime sahiptir. Bireylerle iletişim kurma kabiliyetine güvenmektedir. Köylüyle köylü, şehirliyle şehirli, siyasetçi ile siyasetçi, mühendisle mühendis olmuştur (K-6, K-21).

Demirel Orma ve Göltaş için gerekli olan sermayeyi bu yeteneklerini kullanarak sermaye sahiplerini ikna etme yoluyla bir araya getirme yoluyla başarmıştır. Bireylerden ve iş insanlarından sermaye toplamak kolay bir iş değildi. Hele ortada hiçbir şey yokken küçük sermaye sahiplerini ikna edebilmek, sanayiye bilmeyen halktan para toplamak ancak onun ikna ve iletişim özellikleri ile izah edilebilir (K-11). Demirel, Türkiye'nin halka açık ilk Anonim Şirketlerinden olan 317 ortaklı Orma ve 3300 ortaklı Göltaş bu yetenekleri sayesinde kurmuştur. Demirel halkı bu projelere ortak etmek için gazetelere ilanlar vermiş, (K-5) Antalya, Burdur, Afyon illerinin ticaret sanayi odalarında bilgilendirme toplantıları düzenlemiş hatta köylere kadar tellal çıkartarak hisse senedi ve tahvil satarak sermaye temini etmiştir (Demirel, 2016, s.189).Göller yöresinin tüccar esnaf ve iş adamlarından, ilçe ve belde belediyelerinden, köylerde tarlalarını ve ineğini satıp hisse alan çiftçilerden, yurt dışındaki gurbetçi işçilerden, banka patronundan tiyatro sanatçılarına, ODTÜ rektörüne kadar, toplumun farklı katmanlarından çok renkli bir ortaklık yapısı oluşturulmuş binlerce kişiye hisse satılıp ortak edilerek sermaye toplanmıştır (Göltaş, 2019, s. 59-61).

Demirel bireylerle şahsi ilişkileri çok kuvvetli ve samimidir. Tüm iş insanlarıyla iç içedir ve hepsiyle bağı vardır. İş Dünyası ve özel sektörle ilişkileri çok güçlüdür. Pek çok mesleki dernekte görev almış ve uzun yıllar başkanlık yapmıştır. Çimento ve Orman ürünleri sektörlerinde Türk iş dünyasının duayenlerindendir ve Türk sanayisinin tüm kademelerinde büyük saygı görmektedir. Demirel uluslararası düzeyde de Türk iş dünyasını, "Avrupa Çimento Üreticileri Birliği" ve "Avrupa Orman Entegre Üreticileri Birliği" kongrelerinde üst kurul delegesi olarak yıllarca temsil etmiştir (Demirel, 2007, s. 12).

4.2.7. Sorun Çözücü, Arabulucu

Kentsel arabulucular, şehir ekonomisi ve idaresindeki aktörleri iş birliği ve eşgüdüm motivasyonu ile birleştiren lider kişiliklerdir. Şevket Demirel 1957 yılından itibaren Isparta'nın kentsel arabulucusudur. Bu hususta Demirel hatıralarında aşağıdaki anekdotları belirtir;

"İspartalı sen ben kavgasından bıkmış olmalıydı öteki partiyi yermek yerine "biz ne yaptık?" onların şu iyi işlerine nasıl katkımız olur? Havası geldi. İktidarı ile muhalefetin birlikte çalışacağı pek çok iş olduğu fark edildi ve bu hizmetler için akıl ve güç birliği oluşturuldu." (Demirel, 2012, s. 27).

Şevket Demirel DP il Başkanı sıfatını kazanınca Isparta'daki kutuplaşmış siyasi hayatı yumuşatmaya, küsleri barıştırmaya, farklı düşünceleri "İsparta'ya Hizmet" ortak paydasında buluşturmaya gayret etmiştir.

"1957'den itibaren ilk işim, DP-CHP arasındaki barışı temin etmek oldu çabamızda hızla sonuç vermeye başladı. Şehirde partililer ayrı kahveliler ayrı kahvelere devam ederlerdi kahve ayrılığı kısa sürede son buldu partililik yüzünden buruk ilişkiler yok oldu." (Demirel, 2007, s. 17).

Demirel'in arabulucu ve sorun çözücü kişiliğini, önyargılardan uzak oluşu ve "Yurttaşın tümü melek ya da şeytan değildi. Ama her iki türden yurttaş elbette vardı. Bunlar arasında bir çekişme yaşanabilirdi..." (Demirel, 2012, s. 35) tecrübeleri oluşturmuştur. Şevket Demirel bu mütevazı tavırlarıyla oynadığı "Uzlaştıran hemşehri" rolü (K-1, K-8, -K-17) Isparta'da karşılık bulmuş, kahvehane ayrılıkları son bulmuş, toplumsal barış sağlanarak, Isparta'ya hizmet yolu açılmıştır;

"Mütevazı bir siyasetçi, barıştıran bir hemşehri niteliği ile çalışmam, siyaseti öğrenmeme ve bu yolla Isparta'ya büyük yararlar doğmasına vesile olmuştur" (Demirel, 2012, s. 19).

Şevket Demirel; Süleyman Demirel'in kardeşi olmasının kendisine ayrı sorumluluk ve misyon yüklediğini belirterek, bu misyonun toplumun her kesimini kucaklayarak hizmet etmek olduğunu belirterek siyasi yaşamında bu sorumluluğu yerine getirdiğini hatıralarında ifade etmiştir.

“Türkiye’ye mühendis düzeyinde üst düzey yönetici olarak hizmet yapan bir siyasetçinin kardeşiydim. Yörede militan değil, hasım değil, icabında hakemlik yapabilen bir siyasetçi oldum. Edindiğim bilgi birikimlerimi topluma aktarmanın yararlı olacağı inancı ile yardımcı olmayı öğrendim” (Demirel, 2012, s. 20).

4.2.7.1. Kanaat Önderi Demirel

Kanaat önderleri, mensubu oldukları toplumun tüm dinamiklerine hâkim, o toplum tarafından saygı gösterilerek güven duyulan, görüşlerine itibar edilerek dinlenen, toplumlara verdiği mesajlar dikkate alınarak karar alma süreçlerine müdahil olan, insanları iyiye yönlendirebilen, sosyal meseleleri analiz edebilen bilge insanlardır (Sabuncuoğlu ve Gülay, 2014, s. 21).

Şevket Demirel vefat ettiği güne kadar Isparta ve yöresinin kanaat önderliğini yapmış bir şahsiyettir. Araştırmamız sürecinde mülakat yaptığımız bireylerin (K-2, K3, K-7, K,8, K-,9, K-12, K-19, K-21, K-22, K-24) üzerinde ısrarla durdukları konu Demirel'in Isparta'nın hatta tüm göller yöresi ve havalesinin kanaat önderi olduğu görüşüdür. E. Kültür ve Turizm Bakanı İbrahim Gürdal Şevket Demirel'i 'Teke Yöresinin Bir Bileni' olarak nitelendirmiştir.

Göлтаş Kurucu Genel Müdürü Sedat Yıldız “Şevket Bey, bir yöneticiye gerekli bütün özelliklere sahip bir iş adamıydı. Sağlıklı, iyi düşünen çok dinamik biriydi. Öyle alışmış, öyle alıştırmıştı. Ispartalının ve Isparta'nın adeta her şeyiydi. Tüm Isparta ondan sorulurdu. O, Belediye ve Ticaret Odasına hâkimdi. Baş ağrıyan ona gelirdi. Evinde huzursuz olan ona başvururdu. Adeta Marko Paşa, adeta Lokman Hekimdi. Herkesin sorunuyla ilgilenir onlar için gerekli şeyleri ilgili yerlere, cebinden hiç eksik etmediği amblemlilik blok notunun sayfalarında sol eliyle yazar, bir mimari çizimi anımsatan meşhur imzasını atarak formaliteyi tamamlardı. Bu kağıtlara tarih atmayı da asla ihmal etmezdi. Çevresinde sevenleri de sevmeyenleri de vardı. Ama her iki kesim de her şeye rağmen onsuz yapamazdı.” (Demirel 2007, s. 44)

Uzun yıllar ‘Göl Yatırım Holding AŞ ‘de danışman olarak görev yapan Korhan Araz “ailevi sıkıntısı olanlar, yeni iş kuracak olanlar, işini batıranlar, siyasete atılacak olanlar, ticari anlaşmazlığa düşen Ispartalıların ilk kapısını çaldıkları kapı Şevket Beyin kapısıydı. O kapıdan kimse boş çevrilmez Demirel hiçbir şey veremezse akıl verirdi” diyerek Demirel'in Isparta ve yöresinin “Kanaat Önderliği” ne yıllarca şahitlik ettiğini belirtir.

Kanaat önderlerinin en baskın özellikleri; sosyal olayları gelişmeleri sıkı sıkıya takip etmeleri, yaşadıkları toplumda sözüne itibar edilen kişilikler olmaları ve her olgudan düşünceler geliştirip analizler yapma yeteneğine sahip olmalarıdır (Sabuncuoğlu ve Gülay, 2014, s. 21). Şevket Demirel bu kapasitesi Isparta Süleyman Demirel Üniversitesi Senatosunun 11.02.1998 tarih ve 87 sayılı kararı ile kendisine verilen Fahri Doktoru “unvanı ile tescillenmiştir. Fahri Doktora unvanı, Şevket Demirel 'in faaliyetlerinin, toplum tarafından karşılık bulduğunun, yaratıcılığının takdir edildiğinin, oluşturduğu toplumsal faydaların bilimsel olarak da tescillendiğinin ve entelektüel birikiminin ve gelecek nesillere teşvik ve öğreti olduğunun belgesidir.

4.2.8. Örgütlenme, Kaynakları ve İmkânları Bir Araya Getirebilme

Şehir ağabeyleri, iyi bir envanter hesapçılarıdır ve eldeki mevcut ile potansiyel mevcutları hesaplayarak, insan kaynaklarını ve maddi kaynakları ortak hedefler uğruna örgütleyip, harekete geçirebilen aktörlerdir. Fukuyama sosyal sermayeyi, örgütlerin ve grupların genel amaçları için insanların birlikte çalışma yeteneği olarak görür (Thompson, 2002, s. 415). Toplumlar karşılaştıkları sıkıntılara çareler üretebilmek için ortak hareket edebilmelidirler. Zira aynı coğrafyada yaşayan insanlar kader ortaklığı içerisinde, birlikte dayanışarak, yardımlaşma ve iş birliği yaparak problemleri aşabilirler. Toplumların müşterek hedeflerine ulaşmak için kaynaklarını bir araya getirerek, birlikte gayret etme iradesi göstermeleri “Sosyal Sermaye” olarak ifade edilmektedir. Yaşadıkları coğrafya için, ortak değerler oluşturarak, toplumsal faydalar üretmeye çalışan gruplar, sektörler, işletmeler ve organizasyonlar iş birliği içerisinde kaynaklarını ortaya koyarak ya da yeni kaynaklar bularak ve kullanarak sosyal sermaye potansiyelinin açığa çıkartılmasıdır. Dünya literatüründe izlenen sosyal ve ekonomik yeniden yapılanma programı gelişme imvesi kazandırılan kentlerin tümünün girişimcilerin kamu sektörüyle birlikte çalışmaları sonucu kalkındıkları görülmüştür (Aslanoğlu, 2000, s. 1-2). Bu açıdan şehir abilerinin yerel kalkınmayı sağlamak amacıyla ortaklık bağlantıları kurabilen bir ağ girişimcisi fonksiyonuyla,

kentte bulunan aktörlerle kalkınma odaklı koalisyon oluşturarak tüm üretken güçleri harekete geçirmesi gerektiği vurgulanmaktadır (Göymen, 2010, s. 130; Toprak, 2011, s. 307).

E. Isparta Valisi Ertuğrul Dokuzoğlu'nun (Mülakat Tarihi 23.12.2021) ısrarla belirttiği gibi, Şevket Demirel Isparta ve yöresinin sosyal sermaye potansiyelini, şehir ağabeyliğini ifa ederek ortaya çıkartan liderdir.

Demirel siyasi liderlik özelliklerinden de olan teşkilatçılık ve insanları bir hedef uğruna örgütleme yeteneği en karakteristik özelliğidir. Demirel;Orma ve Göltaş için gerekli olan sermayeyi bu kabiliyetlerini kullanarak, yakın arkadaşları Yaşar Yeşilot, Alaadin Süldür, İbrahim Tokoğlu, Orhan Çağman, İsa Köklü, Adnan Çomakoğlu, Abdullah Gençgönül, Tefik Ersoy'la beraber iş bölümü yaparak sermaye sahiplerini ikna etme yoluyla bir araya getirmiştir (K-1) Bireylerden ve bankalardan, sermaye toplamak kolay bir iş değildir. Hele ortada hiçbir şey yokken küçük sermaye sahiplerini ikna edebilmek, sanayiye bilmeyen vatandaştan para toplayabilmek Demirel'in kaynakları örgütleyip bir araya getirebilme yeteneğinin en bariz örneğidir.

Şehir Ağabeylerinden beklenen en önemli misyon, girişimcilerin katılımı ile oluşan gerektiğinde ilgili derneklerin, yerel yönetimlerin, kamu kesimi temsilcilerinin de dahil olduğu büyümeyi yönlendirici geniş kapsamlı, kalkınma odaklı "Kent Koalisyonu" oluşturmaktır (Arslanoğlu, 2000, s. 2). Şehir Ağabeyliğinin özeti olarak nitelendirebileceğimiz bu olguyu, nasıl hayata geçirdiğini hatıralarında şu şekilde ifade eder:

"Sene 1991, DYP iktidar, ağabeyim Süleyman Demirel de Başbakan. Isparta Valiliğine de genç yaşta ilk valiliği olan Ertuğrul Dokuzoğlu tayin edildi. Bu dönem, memleket hizmetleri için en çok iş birliği yaptığımız "Vilayet+ Belediye+ Ticaret Sanayi Odası+ SDÜ + Parti teşkilatları+ Sivil Toplum Kuruluşları" ile birlikte Isparta'ya çok büyük hizmetler getirdiğimiz dönemdir." (Demirel, 2012, s. 54).

Demirel hatıralarında da belirttiği yukardaki anekdotta olduğu gibi kent koalisyonunu her platformda oluşturmaya çalıştığı ve zamanla geleneksel hale gelen, ITSO toplantıları ve Karpuz Festivali etkinlikleridir.

4.2.8.1. ITSO Toplantıları

Çalışmamızın önceki bölümlerinde bahsedildiği gibi 'Kent Konseyleri' kent yönetiminin tali organlarından ve 2004 yılında yasal bir dayanak kazanmıştır. Kent Konseylerinin başlıca fonksiyonu, şehirde yaşayan tüm aktörleri bir araya getirerek tüm kenti kapsayan bir platform oluşturmaktır. Kent Konseyleri, bu platformlarda kentin kalkınma önceliklerinin ve sorunlarının tanımlandığı ve tartışıldığı demokratik bir yönetim üssü olarak işlev görmektedir (Emrealp, 2005, s. 65).

Oysaki Şevket Demirel, Demirel ITSO başkanlığı sürecinde (1963-2000) Isparta Kent Konseyi'ni ITSO toplantıları ile informal olarak hayata geçirmiştir (Şahlan 2016, s. 15). ITSO Lokalinde düzenli aralıklarla düzenlediği yemekli toplantılara Vali, kurum müdürleri, iş insanları, esnaf örgütleri temsilcileri, mahalle muhtarları, sivil toplum kuruluşlarını, tüm siyasi parti il başkanları gibi şehrin karar verici ve icracı tüm aktörlerini davet eder, Isparta'nın sorunlarını saatlerce konuşulur, tartışılır çözüm yolları tespit edilir ve bir sonraki toplantıya kadar ilgililere iş bölümü yapılarak görevlendirmeler yapılır. Ayrıca yurt içinden dışından uzman kişiler, yazarlar, gazeteciler ve akademisyenler davet edilerek Isparta'nın sorunlarına çözüm yolları aranır; Isparta'nın geleceğine dair stratejiler geliştirilirdi (K-1, K-5, K-18, K- 21, K-23).

4.2.8.2. Karpuz Festivali

Çalışmamızın önceki bölümlerinde bahsedildiği gibi Kalkınma Ajansları Kent Yönetiminin ikincil unsurlarındandır. 20006 yılında Türk İdari Yapısına giren Kalkınma Ajanslarının bir protipi yıllar önce Şevket Demirel'in hayata geçirdiği 'Karpuz Festivali' etkinlikleridir. Demirel'in İslamköy Orkav tesislerindeki bulunan kavaklığında gerçekleştirilen, yıllar içinde gelenekselleşen Karpuz Festivalinde Burdur, Antalya, Denizli, Afyon il Valileri, göller yöresinin tüm köy muhtarları, kasaba ve ilçe belediye başkanları, iş insanları, milletvekilleri siyasi parti temsilcileri, üniversite rektör ve hocaları ve birçok bakanı bir araya gelir, Isparta ve göller yöresinin bugünü ve geleceği masaya yatırılmıştır. Karpuz Festivali etkinliklerine 9. Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel ve Cumhuriyet Hükümetlerinde görev yapmış birçok bakanda iştirak etmiştir. Bu platformda Isparta, Burdur, Antalya ve Afyon illerinin müşterek birçok projesi ele alınmış ve gerçekleştirilmiştir (Üstün, 2009, s. 49, K- 12, K-18).

Demirel, ITSO Toplantıları ve Karpuz Festivali platformları oluştururken kent yönetiminin tüm paydaşları arasında "Akıl ve İş birliği Ortamı" ve "İvedilik Ruhu" nu gerçekleştirmeyi amaçlamıştır (Demirel, 2012, s. 54).

4.2.8.3. İvedilik Ruhu

Şevket Demirel siyasi ve toplumsal çalışmalarında da “Akıl ve İş birliği Ortamı” ve “İvedilik Ruhu” nu sağlayarak başarıya ulaştıklarını sık sık belirtir. Siyasi tarih literatüründe ABD’nin ikinci Dünya Savaşı sırasında ilk başta imkânsız gibi görülen üretim başarısının altyapısını “İvedilik Ruhu” olarak belirtilen bu motivasyonu Demirel hatıralarında şu şekilde ifade eder:

“Siyasette yaptığımız tüm bu işleri Harvard Üniversitesi Profesörlerinden James Berkley ve Nithin Noltrin’in yayınladığı benim hayatım boyunca uygulamaya çalıştığım “İvedilik Ruhu” diye ifade edilen ABD’nin 2.dünya savaşı sırasında elde ettiği çok sayıda ve olağan üstü kazanımları sağlayan ve Amerikan halkını motive eden ruhun özetidir. Uçaklar 2 yıl gibi bir sürede tasarlanmış imal edilmiş ve savaş alanına sürülmüştür, bugün aynı iş 10 yılda başarılabilir. Savaş zamanında gemilerin yapımı 2 aya indirilmiştir bugün ise yıllar alıyor. Bu dramatik bir davranıştır, ulusal ve kişisel çıkarları birleştirir bunu ancak ivedilik ruhu motivasyonu yaratabilir bu kavramın ruhunu çok iyi incelemiş ve hayatım boyunca tatbik etmişimdir.” (Mayo ve Nohria, 2012, s. 1171- 173, Demirel, 2012, s. 34).

5. SONUÇ

Kent yaşamı içerisinde farklı çıkar çatışmalarının çözümlenerek toplumsal barışın sağlanması, şehirlerin kalkınması, kısır çekişmeler yerine ortak hedefler üzerinde uzlaşarak ‘vizyon birlikteliği’ oluşturabilen kişilikler ‘Şehir Ağabeyi’dir. Şehir ağabeyleri ise hem maddi kapasiteleri hem de entelektüel birikimleri ve toplumsal saygınlıkları ile yaşadıkları şehirlerin kentsel arabulucularıdır. Gerektiğinde toplumları yön veren, gerektiğinde ise maddi ve siyasi nüfuzlarıyla hizaya çekebilen kişiliklerdir. Yaşadıkları şehirlerin tüm karar verici kurumlarına vizyon vererek birlikte harekete geçirebilme yeteneğine de sahiptirler.

Şehir ağabeyleri; ticari girişimleriyle ekonomik değer, sosyal faaliyetleriyle toplumsal değer yaratırken, karizmatik özellikleriyle hizmet ettikleri toplumun kanat önderliği rolünü de üstlenerek, toplumsal sorunların çözümüne de katkı sunarlar ve hizmet ettikleri toplumun tüm karar verici aktörlerinin arasında birlikteliği sağlayarak, oluşturdukları ortak vizyonları gerçekleştirmesini gerçekleştirecek “Şehir Ağabeyleri” görevini de yerine getiren kişiliklerdir.

Şehir ağabeyi olarak nitelendirilen kentsel arabulucular (interlokütörleri), yaşadıkları coğrafyada sosyal sermayeyi harekete geçiren karizmatik liderlerdir. Şevket Demirel’in ulusal ve kişisel çıkarların birleştirilerek oluşturulan “İş birliği Ortamı” ve “İvedilik Ruhu” motivasyonu, hayatı boyunca uygulamış, “sosyal girişimciliği” teşvik edecek organizasyonlar” oluşturmuştur. Demirel toplumsal vizyonlarına, toplumun ilgili diğer karar verici ve uygulayıcı paydaşlarını da ikna, motivasyon ve örgütlenme gibi liderlik yeteneklerini kullanarak bir araya getirmiş vizyon birlikteliği ve sinerji oluşturarak ve toplumdaki “Sosyal Sermaye” potansiyelini harekete geçirmiş lider kişiliktir.

Demirel, Isparta ilinin ekonomik, sosyal, kültürel ve politik potansiyellerini harekete geçirerek, geleceğin “Büyük Türkiye’inde Isparta’yı her yönüyle kalkınmış kent haline getirmek için liderlik özellikleri, entelektüel birikimi ve ağası Süleyman Demirel nüfuzunun da verdiği güçle perçinlenen karizmatik kişiliği ile şehrin karar verici ve uygulayıcı tüm aktörlerini bir araya getirerek bir vizyon birlikteliği sağlamış, 1960’lı yıllardan ölüm tarihi olan 2016 yılında kadar Isparta ve yöresinin şehir ağabeyi, kentsel arabulucusu “interlokütör” ü olmuştur.

YAZARLARIN BEYANI

Katkı Oranı Beyanı: Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkı sağlamıştır.

Destek ve Teşekkür Beyanı: Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.

Çatışma Beyanı: Çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması söz konusu değildir.

Etik Beyanı: Bu çalışma için Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Etik Kurulundan 188/3 sayılı ve 26.03.2024 tarihli etik kurul onayı alınmıştır.

DECLARATION OF THE AUTHORS

Declaration of Contribution Rate: The authors have equal contributions.

Declaration of Support and Thanksgiving: No support is taken from any institution or organization.

Declaration of Conflict: There is no potential conflict of interest in the study.

Declaration of Ethics: For this study the approval of ethical committee no 188/3 dated 26.03.2024 was taken from the Ethical Committee, Isparta Applied Sciences University.

KAYNAKÇA

Acar, M. (2004). *Örgütsel yönetim*. Nobel Yayın Dağıtım.

Adıgüzel, O. ve Sönmez Özkan, D. (2013). Üniversite, sanayi, kent etkileşimi ve bir markalaşma stratejisi olarak: bilim kent uygulamaları ve Isparta örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (18), 279–307.

Akça, M. (2020). Girişimcilikten girişimci liderliğe. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(2), 80–89.

Akdemir, M. S. (2008). *18. yüzyılın ilk yarısında Isparta*. İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları.

Akıllı, H. (2004, 18 Nisan). Egebank davası. *Hürriyet Gazetesi*, s. 9.

Ansell, C. ve Gash, A. (2008). Collaborative governance in theory and practice. *Journal of Public Administration Research and Theory*, 18(4), 543–571. <https://doi.org/10.1093/jopart/mum032>

Aslanoğlu, R. A. (2000). *Nevşehir’de girişimci profili analizi ve kentsel gelişme* (1. Baskı). Ezgi Kitabevi.

Atasagun, Ş. S. (2016). *Süleyman Demirel’le anılarım*. Demirel Vakfı Yayınları.

Atkinson, R. (1998). *The life story interview*. Sage.

Berber, M. ve Çelepçi, E. (2005). Türk bölgesel kalkınma politikalarında yeni arayışlar. *Doğu Karadeniz Bölgesel Kalkınma Sempozyumu*. 13-14 Ekim 2005, Trabzon, Türkiye.

Bertaux, D. (1981). *Biography and society: The life history approach in the social sciences*. Sage.

Bourdieu, P. (1986). The forms of capital. J. Richardson (Ed.), *Handbook of theory and research for the sociology of education* içinde (s. 241–258). Greenwood.

Bulut, Y. (2000). Gaziantep’te büyük şehir yönetimine kentsel alt örgütlenmelerin katılımına ilişkin bir analiz. *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 9(2), 30–61.

Burt, R. S. (1992). *Structural holes: The social structure of competition*. Harvard University Press.

Coşkun, O. ve Zaman, S. (2012). Kentlere göç eden kırsal nüfusun kentsel uyumu. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 9(1), 441–455.

Çukurçayır, M. A., Eroğlu, H. T. ve Sağır, A. G. H. (2012). Yerel yönetişim, katılım ve kent konseyleri. *Yerel Politikalar Dergisi*, (1), 44–73.

Demirel, S. (1975). *Büyük Türkiye*. Dergâh Yayıncılık.

Demirel, Ş. (2012). *Hizmette Isparta’yı seçtim* (1. Baskı). Binay Matbaacılık.

- Demirel, Ş. (2015). *Bizim köy*. Yazın Matbaacılık.
- Demirel, Ş. (2016). *Hizmet edeceğin yeri seç* (2. Baskı). Yeni Matbaa.
- Demirgil, S. (2007). *Mazideki Isparta* (1. Baskı). Isparta Belediyesi Kültür Yayınları.
- Denzin, N. K. (1989). *Interpretive biography*. Sage.
- Emini, F. T. (2013). Sivil toplum kuruluşlarının politika belirleme sürecindeki rolü. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (36), 43–56.
- Emrealp, S. (2005). *Yerel Gündem 21 kolaylaştırıcı el kitabı* (2. Baskı). IULA-EMME.
- Eren, E. (2001). *Yönetim ve organizasyon*. Beta.
- Esmer, Y. ve Dayı, F. (2017). Entrepreneurial leadership: A theoretical framework. *Journal of Mehmet Akif Ersoy University Economics and Administrative Sciences Faculty*, 4(2), 112–124. <https://doi.org/10.30798/makuiibf.332570>
- Fernald, L. W., Solomon, G. T. ve Tarabishy, A. (2005). A new paradigm: Entrepreneurial leadership. *Southern Business Review*, 30(2), 1–10.
- Fidan, M. (2019). Lider takipçi ilişkisi ve kadın liderliği. *İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi*, (19), 53–70. <https://doi.org/10.26650/iukad.2019.19.004>
- Foucault, M. (1977). *Discipline and punish: The birth of the prison*. Pantheon Books.
- French, J. R. P. ve Raven, B. (1959). The bases of social power. D. Cartwright (Ed.), *Studies in social power* içinde (s. 150–167). University of Michigan Press.
- Göлтаş. (2019). *Faaliyet raporu*. https://www.goltas.com.tr/files/faaliyet-raporlari/2019_Faaliyet_Raporu.pdf adresinden 27 Ekim 2024 tarihinde alınmıştır.
- Göl Yatırım Holding A.Ş. (2022). <http://www.golyatirim.com.tr/> adresinden 20 Mayıs 2023 tarihinde alınmıştır.
- Göymen, K. (2010). *Türkiye’de yerel yönetim ve yerel kalkınma*. Boyut Yayıncılık.
- Greenberg, D., McKone-Sweet, K. ve Wilson, H. J. (2011). *The new entrepreneurial leader*. Berrett-Koehler.
- Güleçyüz, K. (2016). Şevket Demirel. 11 Mayıs 2016 tarihli *Yeni Asya Gazetesi*, s. 9.
- Güngör, F. (2021). Kapalı toplumlarda kanaat önderliği. *Vankulu Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (7), 61–90.
- Güven, A. (2017). *Yerel yönetimlerde performans denetimi*. Türkiye Alim Kitapları.
- Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi. (2022). *2022 yılı birim faaliyet raporu*. <https://oidb.isparta.edu.tr/assets/uploads/sites/73/files/oidb-2022-faaliyet-raporu.pdf> adresinden 27 Ekim 2024 tarihinde alınmıştır.
- Jiang, J. (2014). Leadership style and project success. *American Journal of Trade and Policy*, 1(1), 51–55.
- Kestellioğlu, G. (2011). Yerel demokrasi ve kent konseyleri. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İİBF Dergisi*, 1(1), 121–140.

- Keyman, F. ve Lorasdağı, B. K. (2010). *Kentler, Anadolu'nun dönüşümü, Türkiye'nin geleceği*. Doğan Kitap.
- Klijn, E. H., Steijn, B. ve Edelenbos, J. (2010). The impact of network management on outcomes in governance networks. *Public Administration*, 88(4), 1063–1082. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9299.2010.01826.x>
- Koçel, T. (2011). *İşletme yöneticiliği* (7. Baskı). Beta.
- Komşuoğlu, A. (2003). *Türkiye'de siyasal liderlik: Süleyman Demirel* [Doktora Tezi]. İstanbul Üniversitesi.
- Kuratko, D. F. (2007). Entrepreneurial leadership in the 21st century. *Journal of Leadership & Organizational Studies*, 13(4), 1–11. <https://doi.org/10.1177/10717919070130040201>
- Kurdaş, K. (2010). *Hayatım mücadele ile geçti*. İş Bankası Yayınları.
- Kutlu, S. Z. ve Görün, M. (2016). Kalkınma ajanslarında merkezi ve yerel unsurlar. *ÇOMÜ Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(2), 15–36. <https://doi.org/10.31454/usb.378113>
- Kvale, S. ve Brinkmann, S. (2009). *InterViews* (2. Baskı). Sage.
- Mayo, J. M. ve Nohria, N. (2012). *20. yüzyılda iş dünyasına yön verenler*. İş Bankası Yayınları.
- Memiş, L. (2022). Ağ yönetimi. *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(1), 249–267. <https://doi.org/10.17336/igusbd.525564>
- Mortan, K. ve Atalay, İ. (2019). *Türkiye'nin kültür atlası*. İş Bankası Yayınları.
- Oktay, E. ve Pekküçükşen, Ş. (2009). STK'ların demokratikleşmedeki rolü. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi İİBF Dergisi*, 11(16), 172-186.
- Özdemir, A. T. (2011). Kent konseyleri. *Sayıştay Dergisi*, 83, 31–56.
- Özgül, B. (2015). *Türkiye'de siyasi liderlik*. Sage Yayıncılık.
- Öztekin, A. (2012). *Yönetim bilimi* (5. Baskı). Siyasal Kitabevi.
- Putnam, R. D. (2000). *Bowling alone*. Simon & Schuster.
- Rubin, H. J. ve Rubin, I. S. (2012). *Qualitative interviewing* (3. Baskı). Sage.
- Süleyman Demirel Üniversitesi. (2022). *2022 yılı birim faaliyet raporu*. <https://oidb.sdu.edu.tr/assets/uploads/sites/73/files/2022-yili-faaliyet-raporu.pdf> adresinden 27 Ekim 2024 tarihinde alınmıştır.
- Seidman, I. (2013). *Interviewing as qualitative research* (4. Baskı). Teachers College Press.
- Solmaztürk, A. B. (2019). *Girişimci liderlik*. IKSAD Yayınları.
- Sweeting, D. (2002). Leadership in urban governance. *Local Government Studies*, 28(1), 3–20. <https://doi.org/10.1080/714004134>
- Şahlan, A. (2016). Şevket Demirel. *ISVAK Isparta Dergisi*, 2-19.
- Thompson, J. L. (2002). The world of the social entrepreneur. *International Journal of Public Sector Management*, 15(5), 412–431. <https://doi.org/10.1108/09513550210435746>

- TİM. (2020). *Türkiye'nin ilk 1000 ihracatçısı*. Turkuaz Yayıncılık.
- TOBB. (2022). *Faaliyet raporu*. TOBB Yayın No: 2022/6. [http://. www.tobb.org.tr](http://www.tobb.org.tr) adresinden 27 Haziran 2023 tarihinde alınmıştır.
- Toprak, Z. (2011). Yerel yönetimlerde politik liderlik. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 69, 299–316.
- Ulaş, T. (2021). Kanaat önderleri olarak köşe yazarlarının Twitter kullanımları. *Selçuk İletişim Dergisi*, 14(3), 1433–1463. <https://doi.org/10.18094/josc.928358>
- Ulusoy, A. ve Akdemir, T. (2002). *Yerel yönetimler*. Seçkin Yayıncılık.
- Ulusoy, A. ve Vural, T. (2001). Kentleşmenin sosyo-ekonomik etkileri. *Belediye Dergisi*, 7(12), 8–14.
- Üstün, R. (2009). *İslamköy tarihi*. Göltaş Kültür Dizisi.
- Varcan, N. ve Falay, N. (2013). Yerel yönetimler. Anadolu Üniversitesi Yayınları
- Yalçın, C. (2010). Türkiye’de kentleşme sorunları. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 28(1), 225–245.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (1999). *Bilimsel metodoloji* (4. Baskı). Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2024). *Nitel araştırma yöntemleri* (14. Baskı). Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, V. ve Çelik Efşan, N. (2019). İlçelerin yerel kalkınmasında sanayi ve ticaret odalarının rolü: Torbalı Ticaret Odası örneği. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 2(2), 315–332. <https://doi.org/10.33712/mana.609636>
- Zel, U. (2006). *Kişilik ve liderlik* (2. Baskı). Nobel Yayın Dağıtım.

Ek 1. Katılımcılara Ait Demografik Veriler

Katılımcı	Yaş	Eğitim	Mesleği	Mülakat Tarihi	Mülakat Yeri
Katılımcı 1	72	Lisans	Esnaf	09.10.2021	Isparta
Katılımcı 2	72	Lisans	İş İnsanı	25.10.2021	Ankara
Katılımcı 3	55	Lisans	Esnaf	19.12.2021	Isparta
Katılımcı 4	81	Lise	Gazeteci	30.10.2021	Isparta
Katılımcı 5	79	Lise	Gazeteci	18.11.2021	Isparta
Katılımcı 6	78	Lisans	E. Milletvekili	23.10.2021	Ankara
Katılımcı 7	73	Lisans	Mühendis	17.02.2022	Isparta
Katılımcı 8	74	Lisans	E. Milletvekili	06.01.2022	Antalya
Katılımcı 9	65	Lise	Muhasebe	15.01.2022	Isparta
Katılımcı 10	70	Lisans	E. Vali	26.10.2021	Ankara
Katılımcı 11	72	İlkokul	İşçi	17.02.2022	Isparta
Katılımcı 12	65	Lisans	Emekli	17.12.2021	Isparta
Katılımcı 13	71	Lisans	Emekli	13.01.2022	Isparta
Katılımcı 14	72	Lisans	Mühendis	25.10.2021	Isparta
Katılımcı 15	56	Lisans	Mühendis	01.02.2022	Isparta
Katılımcı16	42	Lisans	Mühendis	01.02.2022	Isparta
Katılımcı17	42	Lisans	Mühendis	21.11.2021	Isparta
Katılımcı 18	78	İlkokul	E. Muhtar	10.10.2021	Isparta
Katılımcı 19	68	Lisans	İş İnsanı	18.01.2022	Isparta
Katılımcı 20	65	Lisans	İş İnsanı	26.01.2022	Isparta
Katılımcı 21	68	Lise	Emekli	05.01.2022	Isparta
Katılımcı 22	71	Lisans	Mühendis	12.02.2022	Isparta
Katılımcı 23	67	İlkokul	İşçi	15.01.2022	Isparta
Katılımcı 24	71	Lisans	Emekli	30.10.2021	Isparta
Katılımcı 25	66	Lisans	Akademisyen	05.01.2022	Isparta